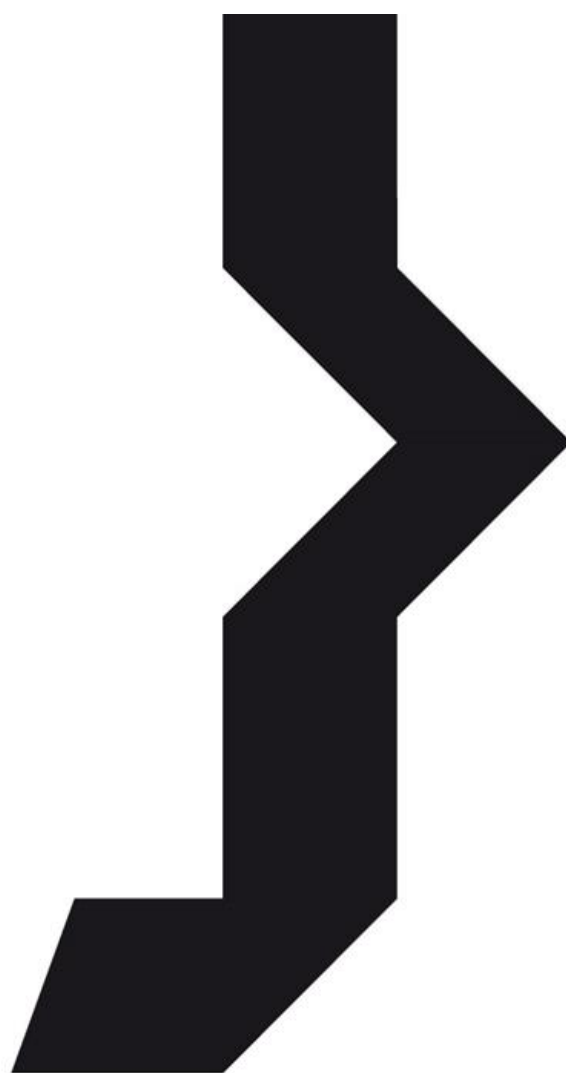

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

KAZUISTICKÝ SEMINÁŘ K SOCIÁLNĚ- PATOLOGICKÝM JEVŮM

**průvodce předmětem pro studijní program
Sociální patologie a prevence**

Autor: Václav Bělík

Úvod do studia předmětu

Předmět je koncipován jako využití poznatků z pedagogicko-psychologického základu, dalších profilových předmětů a praxí za účelem zjišťování konkrétních poznatků o případech rizikového chování, jejich rozboru, hledání důvodů, proč k tomuto případu došlo a cest, jakým způsobem se může případ dále vyvíjet (možnosti prevence a intervence).

Cíle předmětu:

Cílem výuky je rozbor konkrétních případových studií z oblasti rizikového chování a snaha naučit studenty nad nimi přemýšlet, analyzovat a vyvozovat možné závěry včetně postupů v prevenci a intervenci.

Základní literatura a zdroje:

BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.

BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.

EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

HRONCOVÁ, J. 2014. Súčasný problémy a možnosti ďalšieho vzdelávania sociálnych pedagógov v praxi a participácia Banskobystrickej školy sociálnej pedagogiky na jeho realizácii. In: *Socialia 2014: Aktuálne problémy prevencia sociálnopatologických javov a jej profesionalizácie*. Banská Bystrica: Belianum, 2014. ISBN 978-80-557-0808-9.

HRONCOVÁ, J. a kol. 2013. *Preventivní sociálně-výchovná činnost' v škole. (Metodická příručka pro sociálních pedagogův a koordinátorův prevencie)*. Banská Bystrica: Belianum, 2013. 343 s. ISBN 978-80-557-0596-5.

JURYSTOVÁ, L., JAROŠÍK, V., PACNEROVÁ, H. 2015. *Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků*. NUOV, 2015.

KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.

KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

KUCHARSKÁ, A. 2013. Školní poradenské pracoviště. In *Školní poradenství I*. Praha: PdF UK, 2013. ISBN 978-80-7290-710-6, s. 40-47.

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (dokument č.j. 21291/2010-28). 2010. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2010 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance (dokument č.j. 14 423/1999-22). 1999. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1999 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>

- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2012. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. 1. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2012. 220 s. ISBN 978-80-87258-89-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.
- PELCÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- ŠTĚCHOVÁ, Markéta a VEČERKA, Kazimír. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže*. Vyd. 1. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. 114 s. ISBN 978-80-7338-140-0.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VACKOVÁ, M., ONDRÁČKOVÁ, L. 2014. Školní metodik prevence. In *Školní poradenství*. 1. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4502-2, s. 51-54.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

Doporučená literatura:

- Centrum PRVoK. *Centre for prevention of risky virtual communication* [online]. 2016 [cit. 2017-01-17]. Dostupné z: <http://www.prvok.upol.cz/index.php/cz/>
- DOLEJŠ, M, SKOPAL, O a SUCHÁ, J. a kol. 2014. *Protektivní a rizikové osobnostní rysy u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 153 s. ISBN 978-80-244-4181-8.
- DOLEJŠ, M. 2010. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6.
- DYTRTOVÁ, R., KRHUTOVÁ, M. 2009. *Učitel: příprava na profesi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009. 121 s. ISBN 978-80-247-2863-6.
- HAVLÍNOVÁ, M. et al. 2006. *Program podpory zdraví ve škole: rukověť projektu Zdravá škola*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál, 2006. 311 s. ISBN 80-7367-059-3.
- HOFERKOVÁ, S. 2017. Rizikové chování dětí a mládeže v českých výzkumech. In: *Acta sociopathologica IV: Ohrožení dítěte v kontextu společenských změn*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017, 97–108 s. ISBN 978-80-7435-666-7.
- HOFERKOVÁ, S., BĚLÍK, V. 2017. Risky behaviour in adolescents in the East Bohemian region. *Kontakt*. 2017, 19(2): 130–135. ISSN 1212-4117. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.kontakt.2017.04.005>
- KOLÁŘ, M. 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 332 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
- KOLÁŘ, M. 2013. *Výcvik odborníků v léčbě šikany: sociální práce s kolektivy dětí a mládeže zasaženými šikanou*. 1. vyd. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií, 2013. 108 s. ISBN 978-80-904748-2-6.

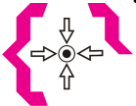
- KRAUS, B. 2014a. *Společnost, rodina a sociální deviace*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.
- KRAUS, B. 2014b. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2014. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- OLIVAR, R. R. 1992. *Etická výchova*. 1. vyd. Bratislava: Orbis pictus, 1992. 209 s.
- OPEKAROVÁ, O. 2010. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 72 s. ISBN 978-80-86723-96-9.
- PELCÁK, S. 2013. *Osobnostní nezdolnost a zdraví*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 207 s. ISBN 978-80-7435-342-0.
- RADIMECKÝ, J. 2007. *Prevence a adiktologie pro odborníky pracující v ústavní výchově a preventivně výchovné péči: učební podklady ke kurzu*. 1. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, Univerzita Karlova, 2007.
- ZAPLETALOVÁ, J. 2011. *Školní poradenská pracoviště. NÚV – Národní ústav pro vzdělávání [online]. 2011 [cit. 2014-04-01]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste>*

Požadavky na ukončení předmětu

Zápočet:

Zpracování písemné práce mapující konkrétní případ rizikového chování po stránce jeho anamnézy (rodinné, školní, pracovní, vrstevnické, zdravotní a další), diagnózy a prognózy. To vše včetně zachycení současného stavu řešení problému a možností prevence a intervence.

Význam ikon v textu

Cíle

na počátku každé kapitoly konkretizují výukový cíl kapitoly.

Časová náročnost

udává, kolik času zpravidla potřebuje student k prostudování kapitoly.

Pojmy k zapamatování

jsou soupisem důležitých pojmů a hlavních bodů, které by student při studiu tématu neměl opomenout.

Poznámka

obsahuje doplňující, upřesňující nebo méně důležité informace.

Kontrolní otázky

umožňují studentovi ověřit porozumění textu a osvojení problematiky.

Souhrn

představuje shrnutí tématu.

Literatura

je soupisem zdrojů použitých v kapitole a slouží také pro doplnění a rozšíření poznatků.

Obsah

1	Kazuistika jako výzkumný nástroj	7
2	Informační zdroje pro tvorbu kazuistiky	9
3	Kazuistika záškoláctví, možné důvody a cesty pro nápravu	12
4	Kazuistiky záškoláctví kryté rodiči, postup a intervence	15
5	Kazuistika celkově problémového žáka v kontextu rodiny	18
6	Kazuistika celkově problémového žáka v kontextu rodiny – útěk, sebevražda.....	21
7	Kazuistika celkově zanedbaného a šikanovaného dítěte	24
8	Kazuistika celkově zanedbaného dítěte, rozpad rodiny, nezáměr.....	27
9	Kazuistika obět'/agresor šikany	29
10	Kazuistika osvojeného dítěte s poruchami chování	33
11	Kazuistika citově deprivovaného dítěte	36
12	Kazuistika případu s multikauzální etiologií.....	41
13	Příprava vlastní kazuistiky	50

1 Kazuistika jako výzkumný nástroj

Pojmy k osvojení

- případová studie
- anamnéza
- diagnóza
- progóza

Kazuistika je metodologickým nástrojem, který je v sociálně pedagogických vědách hojně používán. Synonymem pro pojem kazuistika je případová studie.

Kazuistika je často označována za organizační formu pro použití dalších výzkumných metod – např. obsahová analýza dokumentů, pozorování, rozhovor a další.

Pro závěrečné práce je důležité si uvědomit, že samotná tvorba a prezentace kazuistiky je jenom část náročné práce s touto technikou. Další neméně důležitou částí této práce je stanovování si metodologických kritérií, na základě kterých je kazuistika/ky tvořena/ny (cíl zkoumání, výzkumný problém a otázky, zkoumaný soubor a další).

Termín je odvozen z latinského slova *casus*, které má širokou škálu významů: pád, klesnutí, úpadek, zkáza, škoda, pohroma, v některých frázích i v pozitivním významu případ, příležitost, událost; ablativ *casu* v latině ustrnul v příslovce s významem *náhodně*. Občas se v češtině vyskytuje chybná podoba slova *kauzistika* (přesmyk samohlásky u) ovlivněná kontaminací slovem *causa*, které v latině má významy příčina, důvod nebo podnět a v právu se používá k označení jednotlivých soudně řešených případů.

Kazuistika není metodou, která by se používala výhradně v sociálně pedagogických tématech. Už dříve byla používána především v oblasti medicínské, klinické psychologii, psychiatrii nebo právu.

V těchto oborech byla právě označována za případovou studii, která se snaží do hloubky popsat, analyzovat a predikovat konkrétní případ.

Při tvorbě kazuistiky se držíme zásady, že chceme popsat tři oblasti.

1. Anamnéza – v této části chceme zachytit vše, co můžeme zjistit z minulosti zkoumaného případu (např. rodinou situaci, školní prospěch, kriminální kariéru, partnerské vztahy apod.)
2. Diagnóza – zde popisujeme stav současného řešení problému. V této části se snažíme zachytit aktuální situaci. Jakým způsobem problematiku řeší jednotliví aktéři (např. jak se chová rodina, jakou úlohu hraje škola, jaká je vzájemná komunikace těchto činitelů výchovy nebo jak do problematiky vstupují další aktéři – lékař, policista, ospod apod.).
3. Prognóza tvoří většinou závěr kazuistiky. V této části se pokoušíme vytvořit kvalifikovaný odhad předpokládaného vývoje případu, jakým způsobem se může případ vyvíjet za splnění předem stanovených podmínek.

Kontrolní otázky

1. Které všechny oblasti může mapovat pojem anamnéza?
2. Z jakých vědních oborů byl pojem a samotný nástroj kazuistiky převzat?
3. Jakou vidíte souvislost mezi zdravotní/somatickou anamnézou a způsobem chování?
4. Které všechny oblasti může zahrnovat pojem diagnóza?
5. Proč bývá prognóza v kazuistikách většinou nejkratší?
6. Které organizace v regionu můžeme označit jako „preventivní“?

Literatura

- HUBÍK, Stanislav. *Sociologie vědění: základní koncepce a paradigmata*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 224 s. *Základy sociologie*; sv. 5. ISBN 80-85850-58-3.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 168 s. Skripta. ISBN 80-244-1367-1.
- KERLINGER, Fred N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1972. 705 s.
- ONDREJKOVIČ, Peter. *Úvod do metodologie společenskovedného výzkumu*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2007. 245 s. ISBN 978-80-224-0970-4.
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměněn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.

Pojmy k osvojení

- Závěrečná zpráva
- Formální úprava
- Citační etika

Při sestavování výzkumné zprávy dbáme na zásady formálního rázu. Patří mezi ně zejména:

A. Zásady citační etiky

Jak uvádí autor Boldiš (2004), zásady citační etiky jsou přesně vymezeny dle normy iso 690, kterou je nutné bez výhrady respektovat a naplňovat.

Zapamatujte si prosím následující zásady, které se týkají pravidel tvorby citací:

- Citace musí být především přehledná a jednotná.
- Citace by měla být úplná.
- Citujeme výhradně z primárních pramenů.
- Zachováváme pravopisné normy po daný jazyk.
- Pokud některý údaj chybí, vynecháme ho (např. vydání) a pokračujeme údajem následujícím.
- Údaje v citaci řadíme přesně dle stanovené normy pro daný typ citace.
- Zachováváme jazyk knihy.

Jaké jsou nejčastější prohřešky v citování:

- Citování díla, které autor nepoužil.
- Necitování díla, které autor použil.
- Citování vlastních děl, které nemají souvislost s tématem (tzv. autocitace).
- Nepřesné citování znemožňující identifikaci díla.

Jak uvádí Jánoš, existují minimálně tři důvody, proč citovat.

1. Možnost ověření uvedených tezí.
2. Získání širšího kontextu ohledně zkoumané problematiky.
3. citační etika, která je definována v autorském zákoně.

Pro usnadnění práce je možné využít generátor citací na stránkách www.citace.com, který nám sice ušetří čas, nicméně nás nenaučí vytvářet úplné citace. Navíc generátor neobsahuje všechny možnosti citování.

B. Zdroje informací:

Častým problémem, se kterým se na akademické půdě setkávám, je nestudování literatury z primárních pramenů. Které všechny prameny považujeme za primární a které za sekundární.

Primární prameny:

- Naučné slovníky a encyklopedie.
- Příručky (srov. Spousta „vademékum“ 2003).
- Učební texty, skripta.
- Odborné a vědecké studie.
- Články v odborných periodikách.
- Monografie.

- Vědeckovýzkumné zprávy.
- Periodika.
- Rigorozní, disertační a habilitační práce.
- Články a statě v resortních časopisech.
- Články v novinách a časopisech.
- Antologie a čítanky.
- Překladové materiály zahraničních vědeckovýzkumných institucí.
- Některé druhy nepublikovaných materiálů (vysokoškolská veřejná přednáška a další).

Sekundární dokumenty:

- Bibliografie.
- Recenze.
- Rešerše.
- Referátové časopisy.
- Review.

Kazuistiky mohou být ale vytvořeny především z interních materiálů a spisů:

- Školního metodika prevence
- Výchovného poradce
- Školního psychologa
- Třídního učitele
- Školního speciálního pedagoga
- Rozhovorem s rodiči
- Další výchovní pracovníci včetně etopedů a terapeutů střediska výchovné péče, dětského diagnostického ústavu, zařízení pro ústavní a ochranou výchovu
- pracovníků neziskových organizací
- pracovníků zařízení sociální intervence – např. vězeňství, probace a mediace, policie,...

Kontrolní otázky

1. Popište zásady citační etiky?
2. Kterou normou se řídí citování v případě sepisování závěrečné práce na PDF UHK?
3. Popište fáze realizace výzkumu.
4. Které zdroje můžeme využít pro tvorbu kazuistik?

Literatura

BĚLÍK, Václav. *Tvorba odborné práce: určeno studentům sociálních oborů*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 65 s. ISBN 978-80-7041-503-0.

Bibliografické citace dle normy ISO 690-1 a ISO 690-2. *Boldis.cz* [online]. 2006 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: www.boldis.cz

Citace.com: Citovat je snadné. *Citace.com* [online]. 2013 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: www.citace.com

ČMEJRKOVÁ, Světlá, DANEŠ, František a SVĚTLÁ, Jindra. *Jak napsat odborný text*. Vyd. 1. Praha: Leda, 1999. 255 s. ISBN 80-85927-69-1.

HUBÍK, Stanislav. *Sociologie vědění: základní koncepce a paradigmaty*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 224 s. *Základy sociologie*; sv. 5. ISBN 80-85850-58-3.

Gavora, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 168 s. Skripta. ISBN 80-244-1367-1.

KERLINGER, Fred N. *Základy výzkumu chování: pedagogický a psychologický výzkum*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1972. 705 s.

Nová citační norma ISO 690:2011: Bibliografické citace. *Norma ISO 690:2011* [online]. 2011 [cit. 2014-01-16]. Dostupné z: <https://sites.google.com/site/novaiso690/>

PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 270 s. ISBN 978-80-246-1916-3.

ŠVEC, Štefan a kol. *Metodologie věd o výchově: kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu*. České rozš. vyd. Brno: Paido, 2009. 302 s. ISBN 978-80-7315-192-8.

TKAČÍKOVÁ, Daniela. *Bibliografické citace a etické zacházení s informacemi* [CD-ROM]. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita, 2010. Požadavky na systém: Adobe Acrobat Reader, Word. ISBN 978-80-248-2158-0.

Pojmy k osvojení

- Záškoláctví
- Role otce
- Role matky
- Prevence
- Intervence
- Vrstevníci
- Parta
- Rizikové chování

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Milenou Zimčíkovou.

Rodinná anamnéza:

Chlapec Jan Novák pochází z neúplné rodiny. Matka se rozvedla po roce manželství, otec se chlapce u rozvodového řízení zřekl, tím přerušil veškerý kontakt s dítětem. Ani jeho rodina neměla o chlapce zájem. Takže znal jenom jednu babičku a dědečka. Ten byl také jeho jediný mužský vzor. Matka několik let bydlela v domě u svých rodičů, takže tam občas docházelo k rozdílným názorům na výchovu. Dá se říci, že chlapec dovedl velice dobře využít tu stranu, která mu nejvíce vyhovovala. ZŠ absolvoval s velmi dobrým prospěchem. Hrál tenis a fotbal. Učení mu šlo velmi dobře a v podstatě se nemusel doma vůbec učit. Stačilo mu jen to, co slyšel ve škole. V tomto období s ním nebyly žádné velké problémy. Když mu bylo asi 12 roků, matka se znovu vdala. Její muž byl o dost starší, takže se stal doma velmi silnou autoritou, rodina se odstěhovala od rodičů do sousedního města. Matka měla s druhým manželem ještě dceru, nevlastní otec si chlapce osvojil a dal mu své příjmení. Tady někde začínají problémy, které vyústily v současnou situaci. Nevlastní otec byl přísný a jeho příkazy se musely plnit, neuznával názor druhého. Jeho pravda byla ta správná. Chlapci dokazoval, že nic neumí, nic nezvládne, vše dělá špatně. Pravděpodobně došlo i na fyzické trestání. Když se matka chlapce zastala, docházelo k rodinným hádkám. Chlapec nyní doma moc nepobýval, chodil raději ven s dětmi nebo na fotbal. Zlom nastal asi po ukončení ZŠ, chlapec se sice dostal bez problému na SŠ, ale také se dostal do vlivu svých „nových kamarádů“.

Diagnóza:

První půl rok na SŠ byl bez problémů, nemusel se tolik učit, a proto měl dost volného času. Našel si nové kamarády. Ke konci 1. ročníku se situace ve škole změnila, velmi často docházelo k tomu, že chlapec se neúčastnil vyučování. Ráno normálně odjel do školy, ale tam pobyl jen pár hodin a potom odešel. Nejdříve odcházel pouze na poslední hodiny a jeho „kamarádi“ na něj čekali. Rodina je dobře finančně zajištěna, takže přísun peněz byl dost velký. V této fázi o tom matka pravděpodobně nevěděla. Některé hodiny měl omluvené od lékaře, jindy řekl rodičům, že mu bylo špatně. V této době asi začal experimentovat s drogami. Situace došla tak daleko, že později do školy vůbec nedorazil a dokonce volal spolužákům, aby i oni ze školy odešli. Časem jeho povinnost chodit do školy úplně zmizela. Postupně získával velké množství neomluvených hodin a byl neklasifikován z několika předmětů. Matka navštívila několikrát školu, snažila se s chlapcem domluvit.

Nakonec se mu podařilo 1. ročník SŠ dodělat. Ve 2. roč. nastal stejný problém, záškoláctví se opakovalo. Omluvenky mu psali pravděpodobné „kamarádi“. V pololetí došlo k tomu, že se chlapec rozhodl školu ukončit z důvodu, že ho nebaví. V tomto momentě přichází na naši školu. Byl přijat od pololetí s tím, že si musí dodělat rozdílové zkoušky. Termíny měl vypsané, avšak došel pouze na zkoušku. Ostatní nesplnil. Musel proto znovu do 1. ročníku. Všem sliboval, že se polepší. Situace se opakovala. Matka několikrát navštívila výchovného poradce, třídního učitele a dokonce i ředitele. Chlapec jí lhal, nechodil do školy téměř pravidelně. Třídní učitel s ním několikrát hovořil, domlouval mu a přesvědčoval ho, aby chodil do školy, neboť jeho výsledky byly velmi dobré, i když byl ve škole minimálně. Situace se zhoršila, když dovršil 18 let. Doma nepobýval, byl u kamarádů nebo u přítelkyně. Matce nebral telefony, nedodržel smluvené schůzky s rodiči. Dá se říci, že se rodině úplně odcizil. Jediní, za kým nyní přijde, jsou prarodiče. Ovšem asi velmi zřídkem. 1. roč. tedy opět nedokončil, neboť sám požádal ve 2. pol. 1. roč. o ukončení studia.

Prognóza:

Učitelé udávají, že je chlapec velmi inteligentní. Při hodinách ve škole byl aktivní, většinou měl dobré známky při minimálním úsilí. Když s ním třídní učitel mluvil, slíbil, že se polepší a během 1. hod. už nebyl zase ve škole. Třídní učitel a výchovný poradce dle svých slov udělali vše, co bylo v jejich silách, aby chlapce přesvědčili ve studiu pokračovat. Ředitel školy několikrát mluvil i s rodiči, jenže chlapec prostě do školy nechodil. Zůstávala otázka, kdy nastal zlom v jeho chování. Rodinná výchova nebyla ideální, matka se pravděpodobně bála autoritativního otce a ten chlapci neustále dokazoval jeho neschopnost. Je možné, že se s tím chlapec ztotožnil. Jsem neschopný a špatný, ať dělám, co dělám, tak jím prostě budu, místo aby otci dokázal opak. Svou roli zde hrají i prarodiče, kteří chlapce spíše rozmazlovali a on je využíval. Matka později rezignovala, když chlapec dosáhl plnoletosti. Doma téměř nepobýval a peníze pro svou potřebu nějak získával. Příčiny situace jsou jak vnitřní, tak vnější. Patří k nim nesoulad v rodinné výchově, tělesné tresty ze strany otce a vliv vrstevnické skupiny, silná osobnost a zároveň únik z prostředí, kde ho neuznávají. První formy jeho záškoláctví byly spíše impulsivní, později pak šlo o předem plánovanou akci. Jeho postavení v kolektivu bylo na počátku velmi dobré, byl komunikativní, rád pomohl. Později, když se dostavil do školy, sám spolužáky přemlouval, aby s ním školu opustili. Při rozhovoru se žáky bylo zjištěno, že i oni by nakonec chtěli, aby tento student ze školy odešel a nenarušoval tam jejich studijní morálku. Objevil se i názor, „když to všechno projde jemu, proč by to neprošlo nám“.

Kontrolní otázky

5. Z jakých částí se skládá kazuistika?
6. Popište rodinné zázemí zkoumaného chlapce?
7. Jakou roli hrál v případě otec?
8. Jakou roli sehráli vrstevníci?
9. Jak byste charakterizovali klima zkoumané rodiny?
10. Jakou taktiku měl chlapec při svém záškoláctví?
11. O jaký typ záškoláctví se jednalo?
12. Jaké možnosti řešení záškoláctví má škola – využijte poznatků o školském poradenském pracovišti a dostupné legislativě?

13. Jak je možné pozitivně ovlivňovat adolescenty pomocí pozitivně naladěné vrstevnické skupiny?

14. Jakou roli má u dospívajícího sehepojetí, sebeuznání a pozitivní sebehodnocení -jaké jsou cesty pedagoga a rodičů pro práci s těmito skutečnostmi?

Literatura

BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018.

BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.

BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.

EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.

KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>

Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.

MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.

PELCÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.

TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.

VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

Pojmy k osvojení

- Záškoláctví
- Rodinné vztahy
- Role otce
- Role matky
- Problémové chování
- Prevence
- Diagnostický ústav

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Petrou Fouskovou.

Rodinná anamnéza

Pavel nemá žádné sourozence. Spolu s matkou a babičkou žije v městském domě 1+1, kde všichni sdílí jednu místnost. Otec rodinu opustil, když bylo Pavlovi 7 let. Několik let Pavel otce pravidelně navštěvoval, ale poslední dva roky se s otcem nevidá a Pavla vychovává pouze matka a babička. Občas je v rodině přítomen i jiný partner matky.

Vztahy uvnitř rodiny jsou problematické. Matka je několik let nezaměstnaná a odmítá si najít zaměstnání. Jelikož hlavním příjmem rodiny jsou dávky v hmotné nouzi, příspěvky na dítě a výživné, které platí otec, Pavel nechodí do školy řádně oblečen. Rodině je také poskytována pomoc formou bezplatných obědů ve školní jídelně.

Vztah mezi Pavlem a jeho matkou je komplikovaný. Syn je vůči matce často manipulativní a vždy si prosadí své. Občas se k matce chová agresivně a nadává ji. Matka jeho chování neustále omlouvá. Jelikož syn vidí, že matka vede zahálčivý život, většinu času tráví doma a odmítá si najít zaměstnání, usmyslí si, že do školy také nemusí docházet. Počátkem sedmé třídy se tedy u Pavla objevuje problémové chování ve formě záškoláctví.

Školní anamnéza

Pavel je tichý, nenápadný chlapec. Na prvním stupni nebyl schopen se zapojit do kolektivu vrstevníků. Požadavky základní školy však zvládal. Na druhém stupni patří mezi průměrné žáky. V hodinách je většinou ukázněný a jeho vztah k vyučujícím je kladný.

Negativně se projevuje o přestávkách a po vyučování, kdy bývá na své spolužáky velmi arogantní a úmyslně je provokuje. Jelikož má vysoký počet omluvených absencí, není mezi spolužáky oblíbený. I přesto ho však respektují a dávají mu možnost si zameškané učivo doplnit. Toho však Pavel nevyužívá.

Problémové chování

Pavel je žákem 7. ročníku. I přestože jsou jeho výsledky spíše průměrné, jeho příprava na vyučování je velmi problematická, neboť Pavel bývá velmi často „nemocný“. Za první pololetí má Pavel zameškáno 194 hodin, ve druhém pololetí chybí 298 hodin, z toho 16 hodin

je neomluvených. Problém s absencí se objevil již na prvním stupni, počet omluvených hodin však nikdy nepřekročil 150 hodin za pololetí.

Jakmile Pavel po krátkodobé absenci přijde do školy, učivo si nedoplňuje, nedopisuje si sešity a pro vyučující bývá poměrně problematické ho i v době, kdy do školy zrovna chodí, vyzkoušet. Několik dnů Pavel dochází do školy, ale brzy opět zůstává doma. Třikrát do týdne přijde Pavlově třídní učitelce zpráva od Pavlovy maminky. Kromě běžných zdravotních potíží jako je nevolnost či teplota, uvádí maminka i jiné důvody synovy absence. Zprávy vypadají následovně: „Pavel dnes nepřijde do školy, nemůže se postavit na nohy.“ „Pavel nemůže z hladu vstát z postele.“ V době nepřítomnosti je Pavel vidán svými spolužáky, sousedy, ale i některými vyučujícími venku. Do školy pak přijde zpravidla až po důraznějším vyzvání (telefonát s matkou, doporučený dopis apod.).

Tři měsíce po začátku školního roku je na vyžádání školy svolána výchovná komise. Ke konci prvního pololetí má Pavel 194 omluvených hodin. Jelikož má všechny nepřítomné hodiny od matky řádně omluvené, škola má důvodné podezření z krytí záškoláctví ze strany matky.

Během výchovné komise matka přiznává, že se někdy Pavlovi do školy nechce, autobus si nechává ujet záměrně a pěšky dojít odmítá. Často se s ním musí dlouze dohadovat. Pavel je na ni potom zlý, sprostý a stejně nakonec do školy neodjede. Matka také neustále opakuje, že je na jeho výchovu sama a že její bývalý manžel jí s Pavlem nepomáhá. Jako důvod, proč se mu do školy nechce chodit, uvádí, že se mu děti smějí za oblečení. Třídní učitelka namítá, že by někdy někoho ze spolužáků slyšela Pavlovi se posmívat. Naopak uvádí, že Pavel spolužáky provokuje svým chováním. I přestože dostala matka doporučení, jakým způsobem nastavit Pavlovi pravidla, Pavel dochází do školy chvíli a po pár dnech opět zůstává doma.

Situace se vyhrcoje v průběhu druhého pololetí. Poslední kapkou pro třídní učitelku je následující omluvenka. Matka předloží třídní učitelce zprávu z příjmové ústavní pohotovostní služby. K Pavlovi byla přivolána rychlá záchranná služba, neboť od 8 hodin od večera měl neustupující škytavku. Zkoušel se jí zbavit všemi možnými způsoby, ale škytavka přetrvávala. Pavel uvedl, že se snažil skákat přes švihadlo, pít, zadržovat dech či se štípat do ucha. Nakonec bylo škytání vyhodnoceno jako hrané.

Jelikož toto byl důvod Pavlovy další nepřítomnosti ve škole a již měl opět z druhého pololetí zameškáno téměř 200 hodin, z toho 16 neomluvených, rozhodla se třídní učitelka informovat Odbor sociální péče a ochrany dítěte a požádala o svolání případové konference. Matce zde bylo doporučeno, aby zaujala důraznější výchovu. Byla stanovena podmínka, že veškeré absence budou doloženy lékařským potvrzením. Učitelé budou pravidelně kontrolovat Pavlovy zápisy v sešitech a matka bude se synem docházet do střediska výchovné péče na sezení.

Po této konferenci se situace bohužel nelepší, proto Odbor sociální péče a ochrany dětí rozhodne o umístění Pavla do diagnostického ústavu, kde Pavel následně absoluuje 8týdenní pobyt. Ze zprávy z diagnostického ústavu vyplývá, že pobyt byl úspěšný a další vývoj již záleží na nastavených domácích pravidlech a důslednosti matky. Pavel nadále ambulantně dochází do střediska výchovné péče. Svůj pobyt také hodnotí pozitivně a uvádí, že by v následujícím školním roce byl rád úspěšný. Matce je nařízena spolupráce se školou. Každý měsíc přijíždí na konzultaci do školy. Pokud by Pavel v následujícím školním roce zanedbával školní docházku, mohla by situace být řešena ústavní výchovou.

Nyní má Pavel v 8. třídě ke konci prvního čtvrtletí zameškáno 84 hodin a omluvenky jsou potvrzovány opět pouze matkou.

Kontrolní otázky

1. Jaké znáte druhy záškoláctví?
2. Jakou roli v případě hrála matka a jakou otec?
3. Podle jakého dokumentu může pedagog řešit neomluvenou docházku?
4. Jaká jsou pravidla pro zasednutí výchovné komise a kdo se jí účastní?
5. Z jakých důvodů bývá dítě umístěno do diagnostického ústavu a jak je zajišťována (kontrolován postpěče)?

Literatura

- BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018.
- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.
- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.
- PELCÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

Pojmy k osvojení

- Kvalitativní výzkum
- Kvantitativní výzkum
- Pozitivismus
- Fenomenologie
- Interpretace
- Číselné vyjádření

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Monikou Jáglovou.

Žák: chlapec jménem Tomáš, žák osmé třídy

Chlapec je spíše introvertní, má málo kamarádů, má velmi malé vědomí vlastní hodnoty a sklony k sebekritice a k sebepodceňování. Rodiče se rozvedli v jeho pěti letech, žije u matky, otce navštěvuje jednou za čtrnáct dní na víkend. Matka působí dojmem psychické labilita a submisivity. Otec je výraznější osobností, působí klidněji, i když ve stresu reaguje agresivně. Matka i otec mají nové partnery a další děti. Tomáš zůstal tak nějak mimo, nepatří ani do jedné rodiny, je jakoby navíc. Má pocit, že ho ani jeden z rodičů nechce, že není dost dobrý, neustále na sobě vidí chyby a nedostatky.

Situace:

Na počátku osmé třídy došlo k prvnímu incidentu. Tomáš ve škole o přestávce spolykal celé balení neznámých léků. Jeho spolužáci tuto skutečnost přišli oznámit mně, třídní učitelce i výchovné poradkyni v jedné osobě. Okamžitě jsme spolu s metodikem prevence Tomáše vyzpovídali, bohužel nám neřekl, o jaké léky se jednalo. Kontaktovali jsme tedy matku Tomáše a zavolali jsme záchrannou službu. Na podkladě rozhovoru s matkou vyšlo najevo, že se jednalo o vitamínové preparáty, které měl Tomáš brát každé ráno po jedné tabletě. Ještě tentýž den jsme jednali s matkou, rozhovoru byl Tomáš přítomen a ztropil hysterickou scénu, kde obviňoval matku, že ho nechce a že by byla ráda, kdyby nebyl. Matka celou situaci odmítala řešit s tím, že ona sama v jeho věku měla podobné depresivní nálady a že také uvažovala o sebevraždě.

Poté se situace na několik týdnů zklidnila, především protože si s Tomášem údajně promluvil otec. Prozatím se rodiče nedohodli na společném postupu.

Přibližně po dvou měsících došlo k dalším incidentům. O přestávkách začal Tomáš s demonstrativním sebepoškozováním. Píchal si do ruky kružítkem, řezal se na zápěstí ostrou hranou pravítka, tloukl si rukama o lavici. Tyto činnosti dělal o přestávkách nebo v polední pauze vždy tak, aby to neviděl nikdo dospělý, pouze spolužáci. Ty poté prosil, aby to neřikali. Celá situace vyvrcholila jedno odpoledne, kdy žáci čekali na zastávce autobusu, aby mohli odjet po vyučování domů. Tomáš se v jednu chvíli rozhodl, že skočí pod právě projíždějící auto, na poslední chvíli ho jeho spolužáci strhli zpět. Druhý den celou situaci znovu nahlásili ve škole.

Řešení:

Spolu s metodikem prevence jsme ještě tentýž den vedli s Tomášem rozhovor, kde jsme zjišťovali, co vše provádí a pokoušeli jsme se zjistit proč. Údajně si připadá nepotřebný, neúčinný a špatný. Na internetu si přečetl, že by mu mohlo pomoci sebepoškozování, a tak to zkusil. Jemu ale tato činnost nepřináší žádné potěšení, ani pocit uvolnění a zklidnění.

Tentýž den jsem kontaktovala oba rodiče a sjednala jsem si s nimi schůzku, kde budou přítomni oba najednou. Schůzka proběhla za dva dny, byl jí přítomen metodik prevence a zástupce ředitele v jedné osobě, ředitelka školy a já, třídní učitelka a výchovná poradkyně. Seznámili jsme rodiče s dostupnými informacemi a předali jsme jim kontakty na dětského psychiatra, dětského a rodinného psychologa a na PPP.

Oba rodiče se dohodli na společném postupu – dohodli si schůzku u rodinného psychologa. Absolvovali spolu několik společných sezení, celá situace se stabilizovala. Došlo k úpravě režimu pobytu u rodičů, Tomáš může pobývat u otce, kdy on chce, i několikrát do týdne. Nová otcova partnerka domluvila Tomášovi pravidelná psychoterapeutická sezení, kam Tomáš jednou měsíčně dochází.

Prognóza:

Vzhledem k tomu, že se oba rodiče byli schopni dohodnout na společném postupu s ohledem na nejlepší zájem Tomáše, vidím další vývoj pozitivně. Tomáš se velmi zklidnil, začal si sám sebe více cenit a vážit, již nepronáší sebekritické poznámky. Více se začlenil do rodiny otce. Dle názoru rodinného psychologa, kam společně jako rodina docházeli, se spíše jednalo o snahu získat pozornost ze strany rodičů než o klasické sebepoškozování jako formy vyrovnávání se se stresem. Došlo i k většímu začlenění Tomáše do kolektivu třídy, má více kamarádů a našel oblasti, ve kterých je dobrý a má zde vynikající výsledky, například soutěž Mladý řidič na SŠTR v Novém Bydžově, kterou vyhrál.

Kontrolní otázky

1. Popište rodinnou situaci?
2. Jaký může mít vliv rozpad rodiny na prožívání a chování dospívajícího dítěte?
3. Kde jsou nejčastěji příčiny sebepoškozování a jakým způsobem je možné tomuto jevu předcházet/následně jej léčit?

Literatura

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.

KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-

- 14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.
- PELCÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

6 Kazuistika celkově problémového žáka v kontextu rodiny – útěk, sebevražda

Pojmy k osvojení

- Rodina
- Problémy
- Sebevražda
- Nechtěné dítě
- útěk

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Irenou Kalinovou.

Kazuistika – problémové chování žáka v kontextu jeho rodiny

Student prvního ročníku na střední škole, pokus o sebevraždu, napadení matky nožem

Osobní anamnéza:

Vojtěch se narodil jako nechtěné dítě, porod proběhl v termínu, neprodělal žádné úrazy ani vážnější onemocnění. V předškolním věku velká vazba na matku, těžko si zvykal na změny, do školky nechodil. Ve školním věku nevyhledával přátelství, byl uzavřený, samotářský, dělalo mu problémy najít si kamarády. Vazba na matku přetrvávala.

Rodinná anamnéza:

Vojtěch má tři sourozence. Nejstarší bratr nedodělal učební obor a v 16 letech utekl z domova, v současné době žije na ubytovně. S Vojtou ani s matkou se nestýká. Dva mladší sourozenci (dvojčata) ve školním věku, žijí s matkou a Vojtou. Před třemi lety mu zemřel bratr při chirurgickém zákroku - zánět slepého střeva. Bratrovi bylo 7 let, Vojta tuto událost velmi těžce nesl. Každé z dětí má jiného otce. Vlastního otce zná pouze z vyprávění. Matka se s dětmi dost často stěhovala. Před rokem ji partner i s dětmi vystěhoval z domu, byla nucena hledat byt i zaměstnání. V současné době žije matka s dětmi v sociálním bytě, pracuje jako zdravotní sestra. Chodí na směny a Vojta hlídá sourozence. Zhoršuje se vztah s matkou, neustálé konflikty, slovní napadání matky. Objevuje se i verbální agresivita vůči matce.

Školní anamnéza:

Vojtěch studoval druhý ročník na průmyslové škole, vzhledem k závažné rodinné situaci, musel přestoupit do prvního ročníku střední školy, která byla zaměřena na sociální služby. Změna bydliště i školy pro něho bylo velmi stresující. V původním bydlišti měl kamaráda, který byl pro něho velkou oporou. V novém bydlišti si nezvykl, obor ve škole se mu nelíbil. Jinak byl ve škole hodnocen jako šikovný, pracovitý, ochotný. Vděčný za pozornost a zájem. Prospěchově patřil mezi průměrné žáky. Byl uzavřený. Narůstal počet absencí, které matka vždy omluvila.

Sociální anamnéza:

Vojta byl samotář, nesnažil se navázat s nikým kamarádský vztah. V lavici seděl sám, o přestávkách se s nikým nebavil. Typické chlapecké aktivity jako je fotbal, hokej, automobily ho nebavily. Koníčky žádné neměl, nejraději se díval na televizi nebo hrál hry.

Popis situace

Matka často střídala partnery, Vojta tuto situaci velmi těžce zvládal. Špatně nesl smrt svého nejmladšího bratra. Velkým vzorem mu byl nejstarší bratr, který se potýkal se zákonem, často ho vyšetřovala policie. Při nástupu do školy se snažil zapojit do výuky i do běžného školního dění. Velmi často byl nucen hlídat své mladší sourozence, matka měla noční služby a Vojta se nemohl připravovat na studium. Na konci prvního pololetí se rozhodl, že spáchá sebevraždu. Vše napsal svému kamarádovi do původního bydliště, který zalarmoval policii. Měsíc byl umístěn na psychiatrii, po propuštění bylo matce doporučeno navštěvovat psychologa. Bohužel se tak nestalo, matka si našla nového partnera a s mladšími sourozenci se odstěhovala do nedaleké vesnice. Vojtu nechala v bytě samotného, přestal chodit do školy. Po měsíci se opět vrátila domů, po jedné hádce s matkou vzal Vojta nůž a bodl ji do ruky.

Závěr:

Vojta o své matce nechtěl mluvit, pokud ano, používal vulgární výrazy. Třídní učitelka byla ve spojení s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. S Vojtou se snažila řešit nelehkou situaci společně s výchovnou poradkyní. Matce byla doporučena psychologka, ale Vojta odmítal konzultace. Na konci školního roku dovršil věk 18 let a požádal o ukončení studia. Z domova odešel, žije u svého bratra na ubytovně.

Kontrolní otázky

1. Jakými způsoby můžeme na základní škole působit na děti ve myslu rodinné výchovy?
2. Jak jsou vzdělávání rodiče ve výchově?
3. Jaké jsou typy sebevražd a který z nich je typický pro mladé lidi – včetně tohoto případu?
4. Jaké vidíte další pokračování tohoto případu – prognóza?
5. Existuje v rámci systému někdo/nějaká organizace, která by měla o chlapce zájem? – sama by jej vyhledávala a pracovala s ním?

Literatura

KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.

KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>

Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.

MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.

VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

Pojmy k osvojení

- Zanedbané dítě
- Šikana
- Záškoláctví
- Školní prospěch
- Nezájem rodičů
- Finanční gramotnost

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Monikou Novotnou.

1. OSOBNÍ ÚDAJE

Jméno: Daniela

Rok narození: 2004

Bydliště: Liberecký kraj

2. RODINNÁ ANAMNÉZA

Matka

Rok narození: 1984

Zaměstnání: Nezaměstnaná

Otec – neznámý

Sourozenci - žádní

Vztahy v rodině velice komplikované. Žijí v rodinném domě na okraji vesnice. Ve společné domácnosti žijí s babičkou dívky a s přítelkyní matky. Přítelkyně matky se často střídají. Matka je tmavší pleti, dívka světlé pleti. Matka neví, kdo je biologický otec. Matka nemá přehled o tom, co dcera přes den dělá. Neví, že dcera do školy nechodí ani, zda má nějaké jiné potíže.

3. OSOBNÍ ANAMNÉZA

Porodní váha v normálu, porod v termínu proběhl v pořádku. Dívka nebyla nikdy diagnostikována v PPP či SPC. Závažné nemoci ani úrazy neprodělala.

4. ŠKOLNÍ ANAMNÉZA

V předškolním věku nekonfliktní, ale plačtivá, nepravidelný denní režim. Ve školním věku na prvním stupni bezproblémová, co se chování týče.

Potíže začali až v šesté třídě, kdy na druhý stupeň přicházejí žáci z vedlejší vesnice. Dívka chodila do školy ušmudlaná. Pozdě měla placené obědy. Vypadalo to, že si nemění oblečení a o hygieně se také moc mluvit nedalo. Dívka přestala chodit do školy.

Třídní učitel ihned zavolal na číslo, které dívka měla uvedené v kontaktech. Opakovaně se na toto číslo nedalo dovolat. Když se třídnímu učiteli podařilo na číslo dovolat, zjistil, že je toto číslo na již bývalou přítelkyni matky. Posléze se podařilo sehnat číslo na matku, která vůbec netušila, že dívka nechodí do školy.

Daniela ráno do školy odcházela, ale již nedorazila. Chodila po vesnici, a když matka odešla venčit psa, vrátila se domů. Po informování matky do školy dívka přišla na necelý týden. Poté se záškoláctví opakovalo. Po domluvě s matkou byla ihned informována, když dcera nedorazí do školy. Do půlhodiny matka Danielu přivedla. Učitel si jí přebral hned u vchodu a dovedl do třídy. Následující den se toto opakovalo. Další dny matka každé ráno dceru doprovodila až ke dveřím. Dívka školu navštěvovala opět asi jen týden.

Daniela měla v prvním pololetí 91 omluvených hodin, kdy většina byla krytá záškoláctví a 81 neomluvených hodin. Průměr na vysvědčení měla 2,43. V druhém pololetí měla 182 omluvených hodin a 34 neomluvených hodin. Průměr známek v druhém pololetí 2,43.

5. POSTUP ŠKOLY

Třídní učitel informoval maminku. Když spolupráce s maminkou nebyla úspěšná, ředitel školy informoval OSPOD, který rodinu sledoval. Škola se snažila se žákyní komunikovat, stejně tak s celou třídou. Zjistilo se, že dívka má osobní problémy s dalšími žáky ze své třídy i z vyšších ročníků.

Mimo školu si půjčovali peníze a oblečky na psa apod. Vše vyvrcholilo rozbitým telefonem žákyně ze sedmého ročníku, který údajně rozbila Daniela, když si na telefon omylem sedla. Daniele bylo zřejmě vyhrožováno a ta se bála chodit do školy. Vše se řešilo i na půdě školy. Situace se po delší době uklidnila.

Žákyně měla na konci školního roku dvě pětky (z matematiky a fyziky). Dostala veškeré informace k reparátu osobně a přes bakaláře. Na první termín, kdy dělala matematiku, se nedostavila. Zkoušející zavolala ihned mamince, která o termínu nevěděla. Údajně nedostala žádné podklady, důkazem ovšem byla kompletní zpráva na bakalářích.

Dovedla Danielu do školy, která přišla pouze s propiskou. Ostatní pomůcky (pravítka, kružítko, obyčejná tužka) dostala zapůjčené, aby se nemusela zdržovat zajišťováním a nebyla zbytečně ve stresu. Maminka po celou dobu na dceru čekala. Daniela se přes prázdniny učila pouze fyziku.

Opravnou zkoušku z matematiky nezvládla, ale bylo vidět, že učivo, na které ve škole byla, uměla obstojně. Po informování Daniely a maminky o výsledku opravné zkoušky, se maminka velice rozzlobila a po cestě domů málem rozkopala zídku, která je u školy.

Daniela se zhruba za půl hodiny přišla do školy omluvit za matčino chování. Vysvětlili jsme jí, že když si zopakuje šestý ročník, tak to bude pro její dobro. Daniela vše pochopila a nastoupila znovu do šesté třídy.

Její záškoláctví se již neopakovalo. V prvním pololetí měla 31 omluvených hodin, neomluvenou ani jednu a průměr známek 1,79. V druhém pololetí měla 0 omluvených hodin a 0 neomluvených, průměr známek 1,71. Daniela je v tuto chvíli v sedmé třídě a uvažuje o střední škole s maturitou. Ráda by do budoucna studovala psychologii.

Kontrolní otázky

1. Jak literatura charakterizuje syndrom CAN včetně zanedbávání?
2. Jaké jsou v tomto směru povinnosti rodiče včetně legislativního vymezení?
3. Podle jaké normy se řídí omlouvání žáků ve škole?
4. Jakým způsobem komunikovat s agresivním rodičem?

Literatura

- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivna a sociálno-výchovna práca s deťmi a mládežou*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

Pojmy k osvojení

- Zanedbané dítě
- Záškoláctví
- Rozpad rodiny
- Výchovní komise
- Spolupráce rodičů
- intervence

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Danielou Pávovou.

Žákyně 1. ročníku základní školy, žije s matkou a starším bratrem, rodiče rozvedeni, bratr navštěvuje jinou základní školu, na adrese trvalého bydliště se nezdržuje, často se stěhuje: časté absence školní docházky omluvené pozdě resp. po upozornění, zanedbání péče o dítě.

V červnu probíhala schůzka rodičů budoucích žáků prvních tříd, na kterou se matka nedostavila, na nabídku individuální schůzky nereagovala.

Na začátku školního roku začaly potíže s opakovaně chybějícími školními pomůckami (nevybavený penál, pomůcky na výtvarnou výchovu). Zpočátku matka na upozornění reagovala, část věcí dokoupila, zbytek slíbila, ale nedodržela. Paní učitelka si všimla, že žákyně nemá žádné pití, většinou ani svačinu nebo pouze housku bez oběda. Byla přihlášena do školní jídelny i do školní družiny, kam dochází. Na účet školní jídelny ovšem nebyly poslány žádné peníze, taktéž školní družina byla nezaplacena. Dívka se jeví smutná, skleslá. Paní učitelka ve snaze pomoci jí několikrát poskytla svoji polévku. Snažila se dívku zařadit do programu obědy zdarma pro sociálně slabé děti. Matka nejprve tuto nabídku odmítla, pak se jí začala dožadovat. Tento program je pod záštitou třídního učitele a paní učitelka zjistila, že matka jezdí pro dceru kvalitním autem, chodí pouze na různé brigády a stálou práci si nehledá, protože prý má finance z dědictví po otci. Do programu tedy zařazena nebyla. (Matku také ve škole sháněla Policie ČR.) Dívka chodí do školy neupravená, neučesaná s malými přezůvkami, byla také bez spodního prádla. Podle tvrzení žákyně přes den maminka spí, večer pije pivo, kouří a čas tráví u počítače.

Během dalšího měsíce se zhoršila příprava žákyně do školy, v batohu měla učení na celý týden a shnilé pečivo. Poté začaly absence, zpočátku omluvené nemocí, ovšem žákyně tvrdila, že byla zdravá. Celý den prý doma jedí pouze sušenky, stěhovali se z chatky za městem k babičce a věci mají v autě. Paní učitelka situaci konzultovala se školní metodičkou prevence a domluvily se na dalším postupu.

Matka bohužel přestala zcela reagovat, neodpovídala na maily, telefon nebrala. Paní učitelka kontaktovala telefonicky otce, který žije ve městě vzdáleném 100 km a občas si dívku bere. Ze zpráv byl velmi překvapen, zaplatil obědy a paní učitelka zařídila čip do školní jídelny. Rozhovor s matkou se podařil pouze díky tomu, že v momentě, kdy si přišla pro dceru do školní družiny a čekala před školou, než se dívka oblékne a obuje, paní učitelka vyběhla před školu. Matka písemně potvrdila, že se dostaví na schůzku ve škole s konkrétním datem a časem. Na tuto schůzku ale nepřišla.

Pod hrozbou kontaktování OSPOD se dostavila až na další domluvenou schůzku. Na té byla přítomna i školní metodička prevence a výchovná poradkyně a ze schůzky byl pořízen zápis. Byla nastavena pravidla a matka zaplatila školní družinu.

Následovaly ovšem další absence žákyně ve škole bez včasné omluvy. Absence byly omluveny pozdě, matka to popírá a lže, do mailu napsala, že z ní paní učitelka dělá blbce a neschopnou a že dcera má věci do školy v pořádku. Soudit umí každý a ona se o svoje děti stará x let sama. V mailu také sdělila, že si nepřeje, aby škola kontaktovala otce dítěte. Školní metodička prevence odpověděla, že k tomu je třeba doklad od soudu a že bude kontaktovat OSPOD kvůli nedodržení dojednaných pravidel.

Prognóza dalšího vývoje

Třídní učitelka ve spolupráci s metodičkou prevence bude věnovat žákyni zvýšenou pozornost a porušení domluvených pravidel oznámí příslušným orgánům, s nimi bude škola také spolupracovat. Vzhledem ke špatné spolupráci s matkou a ve snaze pomoci jí se pokusí podle možnosti zapojit do výchovy a do péče o dívku další členy rodiny (otec, babička) a pokusí se zjistit situaci ve škole u bratra dívky.

Kontrolní otázky

1. Jak probíhá komunikace školy a OSPOD? Kdo je za tuto komunikaci odpovědný?
2. Jaké jsou povinnosti rodičů ke svému dítěti dle legislativy?
3. Jak je definován pojem zanedbané dítě?
4. Jaký vliv má rozpad manželství a nepřítomnost otce na vývoj dítěte?

Literatura

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.

KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>

Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.

MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

Pojmy k osvojení

- Nedůsledná výchova
- Oběť
- Agresor
- Citová deprivace
- Rodinný systém
- Intervence
- prevence

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Barborou Smutnou.

Kazuistika Patrik, 18 let (stal se obětí šikany)

Osobní anamnéza:

Patrik se narodil jako chtěné dítě. Porod protahovaný, hmotnost 3,50 kg, délka 51cm. Neprodělal žádná vážnější onemocnění ani neutrpeł žádné úrazy. V předškolním věku velmi plačtivý a precitlivělý. Velmi těžko si zvykal na změny a měl problémy s navázáním kontaktu s dětmi. Ve školním věku pak nadměrná mrzutost, podrážděnost, zvýšená unavitelnost.

Z důvodů častých a nezvládnutých emocionálních výkyvů byl v dětství v péči dětského psychologa.

Rodinná anamnéza:

Údaje pro rodinnou anamnézu jsem získala ze školní dokumentace, z podkladů od výchovné poradkyně a osobním rozhovorem s matkou. Patrik žije v úplné a funkční rodině. Patrik vždy velmi toužil po sourozenci.

Matka - středoškolské vzdělání, pracuje jako účetní v jedné zahraniční společnosti. Při výchově syna, jak sama uvádí je mírná a značně nedůsledná. Syna má tendenci rozmazlovat a vše mu odpouštět.

Otec - středoškolské vzdělání, podnikatel. Se synem má velmi dobré vztahy. Na syna uplatňuje liberální typ výchovy. Jelikož je syn jedináček oba dva rodiče se mu velmi věnují. Ve volném čase se společně věnují sportovním aktivitám. Patrik nemá žádné sourozence. Oba dva rodiče se o syna přehnaně bojí. Vztahy v rodině jsou velmi dobré, na výchově se podílejí aktivně oba rodiče stejnou měrou. Domácí atmosféra je velice příjemná a rodinná.

Školní anamnéza

Prospěchově patří mezi průměrné žáky. Počet omluvených absencí má nízký. Využívá logické myšlení, v hodinách je ukázněný. Patrik je ve škole hodnocen jako šikovný, pracovitý, svědomitý. Je vděčný za zájem a pozornost. V kolektivu se projevuje jako samotář. Je tichý, mírný, málomluvný, zvýšeně sebekritický.

Má velké obtíže s navázáním kamarádkých kontaktů. Ve třídě nemá stálého kamaráda. Nezapojuje se do společných aktivit třídy.

Okruh jeho zálib je také velmi individualistický. Nejvíce se věnuje práci na počítači a rybaření, ke kterému ho vede jeho otec. Dalším dlouhodobým koníčkem jsou drahé kameny.

Po úspěšně složených zkouškách se dostal na střední školu.

Poškozovaný zletilý chlapec Patrik (18) byl v období půl roku, vystaven ve školním prostředí fyzickým i psychickým útokům spolužáka Davida (18) a jeho kamarádů. David si vyhlédl Patrika z toho důvodu, že se neuměl bránit. Postupně se k Davidovi přidávala i jeho parta kamarádů, která začala Patrika šikanovat. Nejdříve mu chlapci nadávali, zesměšňovali ho, vyčítali mu, že se při hodinách hlásí. K tomu následně přibývali i fyzické tresty. Každodenně se stával terčem urážek, posílali mu vulgární vzkazy, které později obsahovaly i výzvu k sebevraždě.

Často se stávalo, že se Patrikovi ztráceli jeho osobní věci. Patrikovi schovávali bundu nebo zimní boty. Tyto skutečnosti vyústily v následnou hospitalizaci v nemocnici pro prudké zhoršení zdravotního stavu. Vyšetření bylo stanoveno jako psychogenní, jako reakce na stres způsobený obavou z fyzického napadání ve škole. Při zjištění šikany se ihned rodiče obrátili na vedení školy s požadavkem vyšetření celého případu. Ředitel kontroval na jejich tvrzení, že šlo o šikanu, tím, že kategoricky prohlásil, že šikana na jejich škole nebyla a není. Tím pro školu byl vyřešen celý případ. Patrik o problému šikany nechtěl s nikým mluvit, uzavřel se ještě více do sebe. Oba rodiče rezignovali a začali se chovat, že se vůbec nic nestalo. Patrik se po hospitalizaci v nemocnici vrátil zpět do školy.

Prognóza:

Je potřebné akceptovat jeho osobnost.

Úkolem rodičů by mělo být především poskytnout mu bezpečné a klidné místo, ve kterém na něho nebude vytvářen tlak. Dítěti dát jasně najevo, že jste na jeho straně a že kdykoliv se na vás může obrátit. Že u vás vždy nalezne bezpečí a pochopení.

Měl by cítit, že v tom není sám.

V žádném případě v tom nelze dítě nechat samotné a říkat si, že to nějak dopadne, že raději neuděláme nic, protože bychom mu ještě přitížili.

David, 18let (agresor)

Osobní anamnéza:

David se narodil neplánovaně. Průběh gravidity vykazoval těhotenský diabetes. Samotný porod byl bezproblémový. Matka si velmi přála dívku. Narození syna jí zklamalo. V dětství byl několikrát hospitalizován s různých zdravotních důvodů. Byl velmi hyperaktivní dítě. V předškolním věku se choval velmi agresivně ke svým spolužákům. Ve školním věku mu bylo zjištěno ADHD. Chlapec se ke svým spolužákům choval velmi hrubě. Ve školním věku pak nadměrná mrzutost, podrážděnost, zvýšená unavitelnost, výrazná hyperaktivita, neschopnost soustředění a ovládání emocí, agrese, časté afekty. Citová deprivace, patologické lhaní, negativismus.

A to také bylo důvodem mnohých výchovných opatření.

Rodinná anamnéza

Rodiče jsou rozvedeni. David je ve střídavé péči. Syn je 14 dní u otce a 14 dní u matky, kde se spíše stará babička. Vztahy uvnitř rodiny jsou problematické. Otec byl přítomen v rodině do 10-ti let věku dítěte. Manželství rodičů bylo značně konfliktní. Nemá žádné sourozence.

Matka (42 let)- vysokoškolsky vzdělaná, pracuje jako lékařka. Matka jak sama uvádí je natolik pracovní vyčerpána, že starost o syna přenechala své matce. Matka vážnější partnerský vztah nenavázala, hovoří spíše o krátkodobých známostech. O Davida se víceméně stará babička. Babičce je 67 let. Matka se věnuje především sama sobě a kariéře a na syna jí nezbyvá čas.

K matce má syn úzkostně ambivalentní typ vazby. Matka nebere ohledy na individuální potřeby dítěte, často syna velmi negativně hodnotí. Výchova je zaměřená na příkazech a

zákazech. Nedokázala si u syna vybudovat smysluplný vztah. Negativní odmítání jeho osobnosti a věčná kritika.

Otec (59 let)- vysokoškolsky vzdělaný, pracuje jako právník. Otec je velmi cílevědomý, autoritativní. Při výchově syna je velmi diktátorský a klade na syna vysoké nároky (perfekcionistická výchova). K synovi je velmi citově chladný již z toho důvodu, že není podle jeho představ. Neustále syna striktně usměřňuje. Velmi často spolu mají konflikty. Otec se k synovi chová nežádoucím způsobem. Během styku s otcem se David chová rozporuplně a provokativně. David je raději mimo domov. S otcem a matkou tráví čas minimálně. Nejvíce je zvyklý na babičku, která se o něj stará. Babička se mu snaží vynahradiť péči rodičů a Davida rozmazluje.

Školní anamnéza

Na prvním stupni diagnostikována dyslexie, dysgrafie a dysortografie. Požadavky základní školy však zvládá. Od páté třídy se, v souvislosti s rozvodem rodičů, objevují výrazné problémy v chování, agrese, nedůvěřivost, podrážděnost.

Prospěchově patří mezi průměrné žáky. Počet omluvených absencí má nízký. Využívá logické myšlení, v hodinách je většinou ukázněný. Negativně se projevuje o přestávkách a po vyučování, kdy napadá své spolužáky a jedná s nimi z pozice síly. Kvůli zmíněnému chování dostal důtku ředitele školy. Často neodhaduje situace, případně na ně reaguje neadekvátně. V jeho chování se objevují tendence kupovat si přízeň kamarádů a také se vkládat do sporu ostatních.

Okruh jeho zálib a zájmu je také orientován individualisticky. Nejvíce se věnuje práci na počítači, velmi rád také rybaří.

Kontrolní otázky

1. Jaké charakteristiky má dle literatury nejčastěji oběť šikany?
2. Kdo je nejčastěji agresorem šikany?
3. V jakých fázích šikana probíhá a jaké má možnosti pedagog v ovlivňování sociální dynamiky kolektivu?
4. V jakém dokumentu má mít škola definovaný postup předcházení a řešení šikany?
5. Můžeme agresora vnímat také jako oběť?
6. Co se děje s agresorem po opuštění školní docházky? Jakého si hledá partnera?

Literatura

BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018.

BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.

BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.

EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.

- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.
- PELCÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

Pojmy k osvojení

- Pěstounská péče
- Porucha pozornosti
- Citová deprivace
- Prevence
- lhaní

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Zdeňkem Tluchořem.

Jméno : Jakub

Věk: 13 let, narozen 2005

Rodina: biologický bratr Tomáš (věk 15let), oba ve stejné pěstounské péči (poručníci) od roku 2009

Anamnéza: Jakub spolu se svým bratrem přešli do rodiny pěstounů z velmi nestandardního prostředí své biologické rodiny. Oba vykazovali výrazné zaostávání ve všech oblastech za svými vrstevníky. V biologické rodině neprobíhala výchova v normálním slova smyslu. Například neprobíhaly Vánoce, Velikonoce, svátky, narozeniny, nebyla jim věnována dostatečná pozornost jak v oblasti citové, tak materiální. Oba vykazovali výrazné logopedické potíže, úroveň znalostí a dovedností byla výrazně podprůměrná ve všech oblastech (jak znalosti a dovednosti školní, tak i sociální). Starší bratr vykazuje nadprůměrné rozumové schopnosti, Jakub spadá do průměru ovšem jeho výkony jsou ovlivněny diagnostikovanými poruchami. Starší bratr v průběhu vzdělávání na ZŠ nedostatky odstranil a postoupil na odbornou střední školu technického typu, maturitní obor.

Jakub od předškolního věku vykazoval výrazné obtíže v oblasti řeči a jazyka, problémy tohoto charakteru byly odstraněny až v šestém ročníku ZŠ. Je v péči PPP, kde byly diagnostikovány dysgrafie, dysortografie, oslabená pracovní motivace, nestabilní pozornost a ztížený rozvoj řeči (zasahující i do práce s pojmy, porozumění). (citace zprávy PPP: ... v průběhu celého vyšetření se objevoval výrazný psychomotorický neklid (u práce stojí, točí se na židli, převrhne stůl), odklony pozornosti (zpívá si, začne vyprávět, co má doma za hračky) a potřeba odpočinku – přerušování práce (pití, schovává se pod stůl...) test z počítání nebyl zadáván (chlapec již nespouštěl, vyhlížel maminku)...) Vyšetření z třetího ročníku ZŠ.

V současné době navštěvuje 8. ročník ZŠ, potíže přetrvávají, ale zmenšila se jejich intenzita. Pěstouni v rámci svých možností se školou spolupracují a věnují pozornost doporučení PPP a školy. Ze vzájemné komunikace vyházejí tyto informace – Jakub doma často zamlčuje informace, lže o školní práci a svých výsledcích, má problémy respektovat rozhodnutí pěstounů (např. zabavení tabletu znamenalo „vloupání“ do zamčené skříně a snaha se ho zmocnit jakýmkoliv dosažitelnými prostředky). Zároveň se ale vede normální rodinný život. Vedle toho se Jakuba podařilo zapojit do sportovních aktivit (hraje závodně fotbal, florbal), současné době se výrazně rovněž zlepšila i komunikace se spolužáky a vyučujícími v rámci školních aktivit, byť problémy přetrvávají v menší intenzitě. (Viz níže – jde o popis chování v minulosti, které se v této podobě již neobjevuje.)

Sociálně patologické jevy (rizikové jevy): Po dobu školní docházky cca do 6. ročníku ZŠ byly časté konflikty s ostatními spolužáky, kdy Jakub verbálně i fyzicky (malá intenzita) spolužáky napadal (často jako reakce na jejich nezájem o kontakt s ním, nebo poznámky týkající se jeho

řečových dovedností, případně odmítání být s ním v pracovním týmu. Reakce spolužáků byly obdobné. Vedle toho byly rovněž konflikty s vyučujícími (podstatou bylo to, že nerespektoval jejich pokyny a situaci řešil buď zcela rušivým chováním, nebo útekem ze třídy, případně ze školních akcí mimo areál školy). Občasné se vyskytly i zameškané neomluvené hodiny (v řádu jednotek za klasifikační období). Z těchto důvodů nebyl brán na některé školní akce, kde hrozilo nějaké ohrožení jeho bezpečnosti a kde dohlížející pedagogický dozor neměl možnost mít ho dostatečně pod kontrolou (školní výlety, sportovní akce).

Situace se začala měnit v období šesté třídy. Vidím následující důvody. Větší množství vyučujících, kdy se nestačila vytvořit silná averze vyučujících vůči Jakobovi (tráví s ním méně času a mohou si tak od něho odpočinout), zároveň se významně zlepšily jeho řečové dovednosti – odstranily se logopedické obtíže a v současné době je jeho řečový projev bez vad. Dále zapojení do sportovních aktivit jak mimo školu, tak i postupně do sportovní reprezentace školy, kde dosahuje dobrých výsledků. Svou roli nepochybně hraje i jeho fyzický a psychologický vývoj, kdy začal být spokojený s tím, jak vypadá i s možnostmi, které mu skýtá materiální zabezpečení – oblečení, vybavení. V komunikaci se spolužáky se objevuje snaha spolupracovat a rázem došlo k zapojení Jakuba do třídních žádoucích i „nežádoucích“ aktivit. V této souvislosti je nutné vyzdvihnout i spolužáky, kteří projevují poměrně velkou trpělivost s Jakobovými projevy chování (naučili se s nimi pracovat a případné konflikty nevyhrocojí). V oblasti komunikace s vyučujícími je již schopen respektovat pokyny (významně více respektuje autoritu mužů). Velmi pozitivně reaguje na individuální komunikaci s vyučujícím. V současné době se už účastní všech typů školních akcí bez kázeňských problémů, ale stále se zvýšenou pozorností věnovanou jeho osobě.

V prospěchu momentálně propadá ze čtyř předmětů (čeština, zeměpis, chemie, němčina), doposud nevnímal tuto část školy jako důležitou. Po seznámení s reálnou možností propadnutí do nižšího ročníku (do jiné třídy) zareagoval změnou svého přístupu a je evidentní snaha tomu zabránit.

Vzhledem dosavadnímu vývoji se domnívám, že se podařilo vyřešit jeho hendikepy v oblasti sebevnímání (řeč, sociální komunikace, sebevědomí – naučil se mít sám sebe rád) a v budoucnosti je nutné dát do pořádku jeho znalosti a dovednosti v školní práci, tak aby mohl využít svůj potenciál. To by ale bez předchozího vývoje nebylo možné, proto pokládám dosavadní vývoj ze strany školy za úspěšný.

Kontrolní otázky

1. Z jakých důvodů jsou děti umísťovány do pěstounské péče? Jak tento proces probíhá?
2. Jaké poruchy chování byly u chlapce a jeho bratra diagnostikovány?
3. Jakou roli sehrála škola?
4. Na jakých předpokladech bylo možné u tohoto chlapce stavět?
5. Jak se projevuje porucha pozornosti?

Literatura

BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018.

- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.
- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banské Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.
- PELČÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

Pojmy k osvojení

- Problémy v rodinném soužití
- Role otce
- Více sourozenců
- Citová deprivace
- Náboženský svazek
- Dodržování pravidel
- Patologické jevy

Případová studie získaná na základě konzultací s výchovnou poradkyní paní Mgr. Romanou Všetickovou.

„Přemysl“

I. OSOBNÍ ÚDAJE

Jméno: Přemysl

Datum a místo narození: 2003, Ústí nad Orlicí

Bydliště: Žamberk

II. RODINNÁ ANAMNÉZA

Struktura rodiny:

Matka, 40 let, zdravotní sestra

Otec, 43 let, podnikatel, často střídal zaměstnání

Sourozenci: celkem 8 dětí (3 starší, 4 mladší)

Ze strany matky i otce se jednalo o první manželství. První dítě matka porodila v 17 letech. Křesťanské pojetí rodinných vztahů, založené na předpokladu vzájemné lásky (chápáno jako duchovní pouto). Dominantní postavení otce.

Otec často střídal zaměstnání, nikde dlouho nevydržel. Dojížděním za prací strávil několik hodin. Rodina procházela finančními výkyvy z důvodu zadlužení ze strany otce. Matka povětšinou na mateřské dovolené, jinak vždy pracovala jako zdravotní sestra a přivydělávala si úklidem.

Situace v rodině a její vývoj: Rodina žila pohromadě v domku na okraji města. Přestože finanční stránka rodiny nebyla vždy ideální, rodiče vždy zajišťovali dětem plnohodnotnou péči. Vztahy uvnitř rodiny nečitelné, z našeho pohledu apatické. Z důvodu otcovy neschopnosti udržet se na jednom pracovišti delší dobu si matka přivydělávala úklidem, a to i při mateřské dovolené. V domácnosti panoval častý nepořádek, bez denního režimu a řádu. Nejstarší sourozenci dle svých možností zajišťovali chod domácnosti. Zlom nastal v momentu, kdy se otec odstěhoval za prací do Hradce Králové a s sebou vzal i 3 starší sourozence. Přemysl jako poslední ze starších zůstal doma s matkou s úmyslem pomáhat jí s chodem domácnosti a s péčí o čtyři mladší sourozence, které Přemysl pravidelně vodil do školy, ze školy i na zájmové útvary. Přemysl nesl těžce otcovu nepřítomnost v rodině, jeho rozhodnutí vnímal jako krivdu. Trápilo ho, že na něj neměl čas, a že neplnil sliby, které mu dal.

V nedávné době se rodina přestěhovala za práci otce do Žďáru nad Sázavou, někteří mladší sourozenci nenastoupili na střední školu, kam poslali zápisový lístek.

III. OSOBNÍ ANAMNÉZA

V dětství nebyly u Přemysla zaznamenány žádné výrazné momenty ani zvláštnosti. Od mladšího školního věku pravidelně docházel do sportovního klubu ledního hokeje, později projevil zájem i o softball. Úspěch našel v technických zájmech.

Problémy se začaly objevovat po odchodu otce v době, kdy přicházejí první příznaky puberty. Komplikují se vztahy s otcem a dochází k prvním konfliktům s ním. Objevují se krádeže v rodině, ve škole, Přemysl si půjčuje větší obnosy od přátel. Střídá se období klidu, kdy je Přemysl vstřícný, klidný, usměvavý, přátelský a období krizí, kdy se objevuje vzdorovité chování, negativismus a agrese vůči otci a mladším spolužákům.

Přemysl byl vyloučen ze sportovního klubu za úmyslné založení požáru. Krátkou dobu se věnoval softballu, na kroužek však pravidelně nedocházel, později vůbec.

Veškerý volný čas trávil mimo domov – venku s kamarády, a to i v noci. S partou pil alkohol, kouřil marihuanu, neměl daleko k rváčství. Několikrát ho domů přivezla policie ČR.

Rodina žila pohromadě v domku na okraji města. Přestože finanční stránka rodiny nebyla vždy ideální, rodiče vždy zajišťovali dětem plnohodnotnou péči. Vztahy uvnitř rodiny nečitelné, z našeho pohledu apatické. Z důvodu otcovy neschopnosti udržet se na jednom pracovišti delší dobu si matka přivydělávala úklidem, a to i při mateřské dovolené. V domácnosti panoval častý nepořádek, bez denního režimu a řádu. Nejstarší sourozenci dle svých možností zajišťovali chod domácnosti. Zlom nastal v momentu, kdy se otec odstěhoval za práci do Hradce Králové a s sebou vzal i 3 starší sourozence. Přemysl jako poslední ze starších zůstal doma s matkou s úmyslem pomáhat jí s chodem domácnosti a s péčí o čtyři mladší sourozence, které Přemysl pravidelně vodil do školy, ze školy i na zájmové útvary. Přemysl nesl těžce otcovu nepřítomnost v rodině, jeho rozhodnutí vnímal jako křivdu. Trápilo ho, že na něj neměl čas, a že neplnil sliby, které mu dal.

V nedávné době se rodina přestěhovala za práci otce do Žďáru nad Sázavou, někteří mladší sourozenci nenastoupili na střední školu, kam poslali zápisový lístek.

III. OSOBNÍ ANAMNÉZA

V dětství nebyly u Přemysla zaznamenány žádné výrazné momenty ani zvláštnosti. Od mladšího školního věku pravidelně docházel do sportovního klubu ledního hokeje, později projevil zájem i o softball. Úspěch našel v technických zájmech.

Problémy se začaly objevovat po odchodu otce v době, kdy přicházejí první příznaky puberty. Komplikují se vztahy s otcem a dochází k prvním konfliktům s ním. Objevují se krádeže v rodině, ve škole, Přemysl si půjčuje větší obnosy od přátel. Střídá se období klidu, kdy je Přemysl vstřícný, klidný, usměvavý, přátelský a období krizí, kdy se objevuje vzdorovité chování, negativismus a agrese vůči otci a mladším spolužákům.

Přemysl byl vyloučen ze sportovního klubu za úmyslné založení požáru. Krátkou dobu se věnoval softballu, na kroužek však pravidelně nedocházel, později vůbec.

Veškerý volný čas trávil mimo domov – venku s kamarády, a to i v noci. S partou pil alkohol, kouřil marihuanu, neměl daleko k rváčství. Několikrát ho domů přivezla policie ČR.

IV. ŠKOLNÍ ANAMNÉZA

Přemysl patřil mezi průměrné až lehce nadprůměrné žáky, někdy se špatně soustředil. Ve škole snaživý, aktivní. Rodiče jevíli zájem o školní výsledky, se školou spolupracovali.

V páté třídě se začaly objevovat problémy v chování – Přemysl ubližoval mladším nebo slabším dětem (naváděl je, aby strčili nůžky do zásuvky, nutil je sahat na rozžhavená

akumulační kamna). Jeho počínání nemělo charakter zlomyslnosti, naschválu, lumpárny, jednalo se spíše o dopředu promyšlený čin s úmyslem někomu ublížit (doma sestrojil „měnič elektrického proudu“ a nabádal mladší spolužáky, aby se ho dotýkali).

S přechodem na druhý stupeň byla situace neúnosná a rodiče se rozhodli pro změnu školy. Přemysl začal docházet do soukromé školy v Rychnově nad Kněžnou. Situace se vyostřila ještě víc – Přemysl ve škole alternativního typu rychle pochopil „(ne)pravidla“ a rozjel soukromou válku. Spolupráce s rodinou se zintenzivnila.

V rámci jedné školní akce byli rodiče přítomni přímo ve výuce českého jazyka. Jindy chytrý aktivní kluk se v tuto chvíli jevil jako „hlupák, co nic neumí, nic neví, nic nemá a nenosí“. Veřejně se přel s otcem, který mu dával najevo, že teda asi „hlupák“ je, protože neví tak jednoduchou věc. Přemysl otci nadával (otec jeho nadávky opětoval), matka mlčky přihlížela.

Fyzická i slovní agrese se týkala vždy jen mladších dětí nebo slabších spolužáků. Problémy s prospěchem, časté vyrušování, nepřipravenost na výuku, záškoláctví, ničení školního majetku (ke kterému se vždy bez většího naléhání přiznal), krádeže drobných obnosů a v neposlední řadě prokázaná šikana spolužáka (spolužáci popisují situace, kdy Přemysl strčil spolužákovi papír do pusy, který potom zapálil, bránil mu v přístupu na toaletu, podpaloval mu sešity...) přiměly rodiče ke spolupráci s odborníky – v pololetí šestého ročníků v ambulantní péči psychologů ze SVP.

S narůstajícími problémy v chování i mimo školu byl Přemysl na žádost rodičů zařazen do dobrovolného programu SVP.

Po ukončení dvouměsíčního pobytu ve SVP přijel Přemysl do školy pozdravit spolužáky. Právě probíhalo v zámeckém parku fotografování na závěr školního roku. Přemysl ve škole své spolužáky nezastihl. Příležitost dělá zloděje – Přemysl využil situace a odcizil z několika tašek peníze. Odcizená částka se vyšplhala na bezmála 500 Kč. Přemysl odcizeným obnosem splatil část dluhu, který měl u svých kamarádů za nákup marihuany. Poté, co byla informována rodina, matka vzápětí přijela do školy a tuto částku zaplatila.

V. SHRNU TÍ

- mnohočetná rodina (celkem osm dětí), křesťanská výchova,
- dominantní otec, jeho vůli se nekriticky přizpůsobovala celá rodina,
- první výraznější problémy v chování identifikovány v pátém ročníku v návaznosti na „odchod“ otce,
- péče o mladší sourozence,
- necitlivost k jiným lidem i jejich věcem, krádeže v rodině, ve škole,
- přestup na soukromou školu alternativního typu,
- čachrování, vzdorovité chování, negativismus, agrese vůči otci, šikana slabšího spolužáka, záškoláctví, vandalismus, užívání návykových látek,
- intenzivní spolupráce s rodinou,
- ambulantní péče SVP,
- pobyt ve SVP,
- stěhování rodiny, odchod ze školy, z města.

VI. ZÁVĚR

S Přemyslem jsem se poznala v šestém ročníku. Jeho minulost i aktuální (mimo)školní potíže sem neznala. S jeho příběhem jsem se seznámila v podstatě až po odchodu ze školy do dobrovolného programu SVP. Později jsem měla možnost mluvit i s učiteli z jeho (bývalé) kmenové školy.

Jeho třídní paní učitelka na něj vzpomíná takto:

„Jak se táta přes týden odstěhoval, všechno se to tak nějak zhoršilo. Já si ho pomatuju, jak chodil do školy obklopen mladšími sourozenci, které vodil do školy a do školky. Musel je vodit

i ze školy, často jsem ho vídala, jak čekal před školkou nebo před družinou. Měli to domů hodně daleko. Obcházel s nimi i jejich kroužky. Byl tím hodně zaměstnán.“

„Spolužáci začali vnímat napětí a nechtěli se s ním už pak moc bavit. Ne, že by jim něco dělal, to jen mladším, ale asi se ho také báli. Ke mně se vždycky choval uctivě, rád se se mnou pouštěl do řeči“

Ve škole, kde jsme se setkali, brzy začal být Přemysl předmětem diskuzí (i při) mezi pedagogy. Vnímali jsme, že situace ve třídě, kam byl přeřazen, se změnila, některým dětem tam přestalo být dobře, nechtěli chodit do školy – do třídy. Zásah metodika prevence, který mu tehdy věnoval nadmíru času, a to i ve svém osobním volnu, dnes vnímám rozličně. I postavení vedení, které v té době krylo „všemožné“, vnímám k neprospěchu věci.

Přemysl po domluvě s metodikem prevence směl odcházet z odpoledního vyučování dříve, protože mu změnil čas tréninků ledního hokeje. Protože se mi nezdálo, že by tréninky začínaly už o půl třetí, zavolala jsem trenérovi. Ten mi sdělil následující:

„Toho kluka už tady nechci nikdy vidět. Byl vyloučen z klubu po tom, co zapálil kabiny. Naštěstí škodu máma zaplatila, ale ten kluk už se několik měsíců nesmí.“

Po sdělení fakt vedení mi bylo vytknuto, že zasahuji do osobních záležitostí žáka, a to mi nepřísluší.

Škola Přemysla na základě prokázané šikany nakonec vyloučila a doporučila zařazení do programu SVP, který později Přemysl nastoupil. Zde jsme s ním ztratili kontakt.

Případ „Přemysl“ mi z mnoha ohledů utkvěl v paměti. Dodnes nemůžu s určitostí říci, kdo nebo co se na Přemyslovi negativně podepsalo nejvíc a přispělo k rozjezdu skutečností, které na svém kontě Přemysl má. Rodina? Jakkoli se vymanit ze spárů egoistického otce, jemuž jsou podřizovány všechny rodinné zájmy, kde chybí svobodná vůle dělat věci, které mě baví a po svém? Nebo upozornit na sebe: „Tati, já jsem tady! Co ještě víc mám udělat proto, abys viděl, jak mě bolí, že jsi pryč a já

musím zůstat tady?“ Škola? Která Přemysla za stavu věcí, jak se tehdy jevily, přijala a ukázala mu „svobodu“ jeho jednání - bez řádu, systému, povinnosti a důsledků?

S ohledem na tak krátký čas, který jsem měla možnost s Přemyslem strávit, si netroufnu odhadovat další stav věcí v jeho životě. Rodina obtížnou situaci řešila „spálením mostů“ a novým začátkem v novém městě, v nové škole, odtržením od party kamarádů, kteří na Přemysla měli negativní vliv. Zakopaného psa třeba hledat jinde! Jsou však věci, které už nyní těžko ze své pozice ovlivníme. Co se ale stane potom, dospěje-li rodina do stejného stavu jako před odstěhováním?

Kontrolní otázky

umožňují studentovi ověřit porozumění textu a osvojení problematiky.

1. Popište, které projevy rizikového chování byly v anamnéze zkoumaného dítěte
2. Pokuste se vysvětlit strukturu rodinného systému zkoumaného chlapce?
3. Je změna bydliště řešením?
4. Jakou roli měl v uvedené rodině otec a jakou matka?
5. Jak vysvětlujete agresivní chování chlapce?

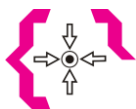

Literatura

BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2018.

- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.
- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banské Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.
- PELČÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

12 Kazuistika případu s multikauzální etiologií

Cíle

Cílem kapitoly je představit čtenářům kapitolu, která se zabývá problematikou experimentů se specifikací na humanitní vědy.

V rámci kapitoly se také zmíníme o rizicích, která vytváření experimentů v humanitních vědách ovlivňují.

Časová náročnost

2 hodiny

Pojmy k osvojení

- Experiment
- Metody
- Validita

Martin žije v úplné rodině s matkou a otcem v rodinném domě. Má nevlastní sestru, která s nimi nežije, protože již má vlastní rodinu a bydlí v jiném městě. Martin své bratrance navštěvuje zřídka. Jeho babička a dědeček z matčiny strany jsou naživu, ale s Martinem se nestýkají. Matka je klidný a ochránářský typ, někdy působící až nerozhodně. Otec je ráznější. Oba rodiče Martina podporují.

RODINNÁ ANAMNÉZA

Matka:	rok narození: 1960 vzdělání: středoškolské zaměstnání: zdravotní sestra
Otec:	rok narození: 1955 vzdělání: vysokoškolské zaměstnání: OSVČ (design)
Sourozenci:	nevlastní sestra rok narození: 1983

OSOBNÍ ANAMNÉZA

Martin od svých dvanácti let je spíše introvert nezapojující se do kolektivu. Je tichý, nepouští se do debat ani konfliktů. Není agresivní. Preferuje komunikaci pouze s několika lidmi v jeho blízkém okolí. Iniciativní není.

ŠKOLNÍ ANAMNÉZA

Martin se stal studentem třídy Prima A ve svých dvanácti letech. Ve třídě našel kamaráda a podporu v jednom spolužákovi, se kterým seděl v lavici další 4 roky. Daný kamarád mu

naprosto se vším pomáhal. První dva roky měl Martin výrazné problémy s orientací v budově, přestávky mu na přesun do další učebny velmi často nestačily. Během hodin měl problémy se soustředěním. Jeho kamarád mu trpělivě ukazoval strany a cvičení, které měl Martin při výuce sledovat. Často mu chyběly pomůcky. Nižší stupeň gymnázia absolvoval jako průměrný žák. Třída ho brala takového, jaký byl. Nesetkal se s posměchem nebo urážkami. V té době se vše dalo zvládnout bez výraznějších zásahů třídního učitele. V posledním ročníku povinné docházky však již měl 1 nedostatečnou, takže musel v srpnu dělat opravné zkoušky, které složil na dostatečnou.

Přechodem na vyšší gymnázium se situace začala zhoršovat. Martin začal své přestávky trávit více a více na mobilu. Martinův kamarád se mu začal odcizovat. Již v něm neměl oporu, která mu byla po tolik let poskytována. Ve třídě se vytvořily nové skupiny kamarádů. Martin zůstal sám. Vždy zůstával tím lichým, pokud si studenti mohli zvolit, s kým chtějí zadaný úkol řešit. V hodinách byl často unavený. Jeho spolužáci se zmínili, že Martin celé noci hrál počítačové hry. Martinův prospěch se také horšil. Začaly mu přibývat krátkodobé absence i pozdní příchody do prvních hodin. Vše vždy bylo řádně omluveno. Přibývalo také neplnění školních povinností (neodevzdané úkoly, projekty, pozdě dodávané referáty, atd.). Stávaly se i situace, kdy měl prezentovat vypracovaný projekt, ve třídě přišel k PC a na místě zjistil, že na jeho vlastním externím disku danou prezentaci nemá. Učíteli tvrdil, že „včera tu prezentaci opravdu měl a nechápe, jak to že tam teď není.“ Na konci prvního ročníku nebyl ve dvou předmětech klasifikován pro nedostatek známek z důvodů vysoké absence (jak stanoví školní řád). Protože zkoušení na konci srpna bylo o doplnění známek, získané nedostatečné se přidaly k ostatním známám a Martin tak ukončil studium s konečným hodnocením dostatečná. Byl to zářející fakt, především když vyučující daných předmětů mu před prázdninami nachystali oblasti učiva, ze kterých měl být v srpnu zkoušen. Dané přehledy si měl Martin vyzvednout u vedení školy osobně před prázdninami, to on však neudělal. K srpnovému testu z matematiky si nedonesl ani pomůcky (rýsovací potřeby, atd), které potřeboval pro vypracování úloh. V obou předmětech odevzdal prázdné listy. Jak se jeho spolužáci později zmínili, Martin počítal s tím, že i když dostane nedostatečné, stejně projde.

Martinův postoj ke škole začal být výrazněji třídním a ostatními vyučujícími řešena v době, kdy se Martin stal studentem třídy Sexta. Jeho kázeňské přestupky a chování se řešilo přímo s rodiči a také na pedagogických radách. Rodiče byli nejdříve danou situací překvapeni. Ale jak sami řekli, Martin si daná napomenutí a pak důtku ředitele zasloužil. Martinových řádně omluvených absencí krátkodobějšího charakteru přibývalo. V té době byl stále nezletilým žákem a jeho absenci omlouvali rodiče. Čím méně byl ve škole, tím horší byl jeho prospěch. Rodiče byli pozváni, aby danou situaci společně se školou řešili. Rodiče ještě nějakou dobu, a to vždy až na vyzvání školy, vykazovali známek, že jsou ochotni také se zapojit, najít řešení i u nich doma, to se však postupem času také změnilo. Rodiče stále častěji vysvětlovali jeho krátkodobou absenci vždy nevolností - bolestmi hlavy, únavou, bolestmi zad, atd. Vyučující však začali poukazovat na Martinovu absenci v době naplánovaných testů, tedy zkoušení, o kterém studenti přesně věděli. Na sociálních sítích byly fotografie Martina a jeho vrstevníků, které ukazovaly, že Martin o víkendech a prázdninách se účastní akcí, tváří se spokojeně, nejeví známky žádného onemocnění. V tuto dobu třída zaujala jasně svůj postoj. Martinovi spolužáci v průběhu vyučování zdůrazňovali nespokojenost s tím, že oni musí být ve škole, jsou vystaveni zkoušení ohlášenému a neohlášenému každý den, ale u Martina to tak být nemusí. Setkání výchovné poradkyně, vedení školy a třídního s rodiči nevedly k nápravě vzniklé situace.

Na konci prvního pololetí v septimě situaci, po dalších proviněních, situaci vyřešil ředitel školy podmíněným vyloučením žáka na půl roku. Žádná dosavadní opatření totiž nepomohla. Martin oslavil své osmnácté narozeniny a omluvenky si začal psát a podepisovat sám. Jeho absence vzrostla ke dvěma stovkám hodin v daném pololetí. Pozdní omlouvání a neplnění požadavků do několika předmětů vedly vedení školy v dubnu 2017 ke schůzce s Martinem, kde mu bylo oznámeno, že bude ze školy vyloučen a začne správní řízení. Následující den přišel do školy Martinův otec, dvě hodiny jednal s ředitelem školy. Zdůraznil, že Martin je nemocný. Má jít o psychickou poruchu, že je objednan na vyšetření k psychologovi a čekají na termín návštěvy. Argumentoval také tím, že oba rodiče mají maturitu, která je v dnešní době nutnost, takže udělají vše, aby Martin na dané škole odmaturoval, se slovy „i kdybychom z něj měli udělat blázna, on tady tu školu dodělá.“ Vedení se nepodařilo, aby vysvětlili rodičům, že pokud je nemocný, je potřeba mu pomoci také tím, že na něj ve studiu nebudou kladeny tak vysoké nároky, jako jsou kladeny na žáka na gymnáziu. Vedení na otce apelovalo, aby doma zvážili přestup na jinou školu, kde bude pro Martina jednodušší školu úspěšně dodělat. Opírali se také o dlouhodobé studijní neúspěchy. Na toto však rodiče i přes dosavadní upozornění školy, odmítali nereagovat. Otec ten samý den požádal o přerušeni studia z důvodu dlouhodobé nemoci.

Martin absolvoval vyšetření jak u psychologa, pak také v pedagogicko-psychologické poradně. Na základě daných vyšetření, Martin přerušil studium. Uzavřenou klasifikaci měl za první pololetí septimy. Přerušil studium na rok. A následující školní rok k 1. 2. 2018 nastoupil opět do septimy, kde měl dokončit druhé pololetí. Rodiče v prosinci 2017 iniciovali schůzku s vedením školy a žádali o možnost docházet v lednu 2018 do výuky, tak aby se Martin aklimatizoval, seznámil se s novým třídním i novými spolužáky. Vedení školy vyšlo vstříc a docházku mu umožnilo. V té době ještě nebyl „plně“ studentem, tudíž jeho absence nebyla do třídní knihy nijak zaznamenávána. Přítomnost studenta tedy nebylo možné nijak přikázat a ani jeho absenci řešit. Martin však danou možnost docházet do školy za celý měsíc nevyužil. Na konci ledna vedení školy upozornilo rodiče na danou situaci. V té době byl Martin již půl roku zletilým žákem, přesto se vedení obrátilo na rodiče, aby byli informováni i oni. Rodiče byli překvapeni, protože podle jejich slov, Martina každé ráno do školy autem odvezli a jeli do práce, a tak žili v představě, že syn do školy chodí. První týden v únoru se Martin mezi novými spolužáky několikrát objevil. Se třídou nijak nekomunikoval, v hodinách byl pasivní, atmosféra ve třídě v jeho přítomnosti byla velmi nepřírozená. Poté do školy opět přestal chodit.

Stejným způsobem pokračoval v absencích Martin i v únoru a březnu. Ze strany vyučujících vznikl tlak na vedení školy, aby třídní vyučující začal evidovat termíny zkoušení, protože se náhodně zjistilo, že Martin si domluvil i několik předmětů na jeden den a hodinu. Do školy nepřišel a předem se neomluvil, přestože vyučující na něj čekali. Nebo přišel, byl u jednoho vyučujícího a další na něj čekali, tam však již opět nepřišel. Nikomu nedal vědět, že odchází ze školy. Takže výchovná poradkyně kontaktovala danou poradnu a žádala o nové vyšetření a návrh řešení. Poradna zareagovala. V doporučení bylo napsáno, že student má být zkoušen mimo třídu, doporučují využít kabinety vyučujících, preferovat zkoušení písemné, test časově neomezovat, vypracování úkolů chtít například formou projektů a přes počítač. V případě, že se nedostaví nebo je příliš nervózní, výkon přerušit a navrhnout jiné datum pro zkoušení. V doporučení dále stálo, že je vhodné, aby u daného zkoušení byl i jiný vyučující daného předmětu. Bylo doporučeno klasifikovat ho pouze jednou v každém pololetí. V případě neúspěchu, dát mu šanci si známku opravit. Bylo doporučeno poradnou „, aby žákovi bylo v případě studijního neúspěchu umožněno daný ročník opakovat“. Dané doporučení bylo závazné pro všechny vyučované předměty. Vyučující vytvořili plány na obě čtvrtletí daného

pololetí. Všichni stanovili obsah učiva, způsoby ověření znalostí a navrhli termíny, tak, aby se nekryly s ostatními předměty. Navržené řešení pedagogicko-psychologickou poradnou však nebylo úplně šťastně zvolené. Například tělocvikáři řešili, jakým způsobem budou Martina písemně testovat některé fyzické výkony. V jiných předmětech nebylo možné zajistit jiného kolegu stejné aprobace, protože to rozvrhově nebylo možné. Vyučující cizích předmětů poukazovali na formu maturitní zkoušky, která je centrálně zadávaná na jeden den, jednu konkrétní hodinu a vždy je test časově omezen. Při ústní zkoušce, která je veřejná, bude muset Martin na jakékoli škole předvést výkon, kdy v komisi sedí více lidí a někteří jsou cizí. Daná kritika spíše poukazovala na doporučení poradny, které se nakonec ukázalo jako neúčinné, protože i přes stanovené a domluvené termíny, další a další termíny Martin do školy většinou na některé předměty nedošel. V druhém čtvrtletí vedení školy informovalo o prodlužujícím se problému poradnu a otce. Otec byl opět velmi překvapen. Toto však částečně zafungovalo. Rodiče se střídali a několikrát dovedli Martina do školy a vyučujícím ho fyzicky předali před kabinetem. Matka danou situaci omlouvala slovy „asi jsme to trochu podcenili a nedostatečně na Martina dohlíželi“, „ráno jsme v práci, nemůžeme každý den Martina do školy vodit. Ráno mu volávám, abych ho mobilem zkontrolovala, že se chystá do školy. Jak bude jednou chodit do práce, když teď není schopen ráno z postele vstát?“. Tím, že ho rodiče dovedli do školy, Martin mohl být hodnocen v několika předmětech. Na pedagogické poradě v červnu 2017 bylo konstatováno, že i přes veškerou snahu, v osmi předmětech klasifikován nemohl být. Protože bylo jasné, že sedm předmětů nemůže v posledním srpnovém týdnu zvládnout, vedení rozhodlo následovně: „Žák se stane studentem oktávy, tj. postoupí do nového ročníku, a bude mu odložena klasifikace do konce září.“

Vyučující se i v novém školním roce snažili s Martinem spojit. Využívali jeho email, aby ho informovali, navrhovali termíny, apod. Martin do školy, tedy do nové třídy – oktávy nechodil. S třídním nekomunikoval. V druhém zářijovém týdnu vyučující se obrátili na vedení a výchovnou poradkyni. Zástupce ředitele v mailu ze 17. září informoval vyučující o tom, že osobně volal tatínkovi a informoval ho o průběhu studia a o osmi předmětech, které má Martin mít do konce září Martin uzavřené. V mailu zástupce stálo: „ Otec se podivil.“. Rodiče Martina do školy na zkoušení začali vodit a osobně předávali syna vyučujícím. Martin byl hodnocen nedostatečnou ve třech předmětech. Vedení školy se drželo doporučení poradny a umožnilo studentovi opakovat ročník – Septimu.

Od 1. října 2018 je Martin studentem třídy Septima. Je ve třetím kolektivu a má třetího třídního. Do nového kolektivu se nezapojil. V říjnu ani v listopadu ve škole nebyl. Stal se mým studentem v předmětu NJ – jazyk a konverzace. Dle stanovených podpůrných opatření jsem mu vypracovala dokument, ve kterém byl jasně stanoven obsah a rozsah učiva, termíny pro konzultace, zasílám mu materiály ke studiu přes školní mail, v dokumentu byly uvedeny termíny za oba předměty za každé čtvrtletí. Dokument jsem předala třídnímu, který je (jak doporučila poradna) zasílá Martinovi i jeho rodičům. IVP také Martin podepsal u výchovné poradkyně. V pátek 9. října jsem ho v mailu znovu upozornila na blížící se termín zkoušení, připomněla tematické okruhy a požadavek vypracování témat písemně. V pondělí 12. listopadu mělo dojít k prvnímu písemnému zkoušení v době. Martin se však nedostavil. Rozhodla jsem se mu napsat mail o tom, že se nedostavil a připomenout mu další termíny, kterého během listopadu ještě čekají. Tento mail jsem dala do přílohy také otci, jehož adresa je uvedena v Bakalářích. Druhý den v úterý dopoledne za mnou přišel třídní učitel s informací, že dnes u něj byl Martin na zkoušení a řekl mu, že ode mne nemá žádné zprávy, neví, co se učit a kdy má zkoušení. Danou situaci jsem s třídním rozebrala, připomněla mu, že jsem pro třídního vypracovala dokument, který je přílohou k IVP, takže o všem musí být informován, když třídní Martinovi a jeho rodičům dokument zasílal. Tentýž den odpoledne

jsem na svém soukromém telefonním čísle měla nepřijatý hovor a volala jsem zpět. Dovolala jsem se Martinově mamince. Maminka mi sdělila, že si manžel včera přečetl mail, který jsem mu poslala, zjistili, že Martin měl být zkoušen. Předtím však o ničem nevěděli. Martinovi prohledali mail, dokonce i Spam a nic nenašli. Nenašli žádný mail, ve kterém bych ho informovala o tom, co se má učit, kdy to má umět atd. S maminkou jsem telefonovala asi 20 minut. Sdělila jsem mamince, že jí teď hned pře pošlu všechny maily, které jsem od 1. října tohoto školního roku Martinovi poslala, že je mám dokonce u sebe v jeho složce vytištěné, že jich je devět a také jí sdělila, kdy jsem ty maily poslala. Maminka se stále podívala nad tím, jak je možné, že je její syn nemá ve své emailové schránce. Na konci telefonního rozhovoru jsem maminku požádala o písemné potvrzení převzetí všech devíti mailů, které jí tedy okamžitě přeposílám a jí sdělila skutečnost, že všechny maily tímto přeposílám v příloze také třídnímu, výchovné poradkyni a vedení školy. Zdůraznila jsem jí také, že ve stejném týdnu ve čtvrtek má mít druhou část zkoušení ústní formou, ke které je přizván kolega, zdůraznila jsem i čas a přepokládanou délku zkoušení. Týž den večer jsem od tatínka, na jehož mail jsem vše přeposlala, měla zprávu o tom, že vše obdrželi. Ve středu jsem o mamčině telefonátu, prohledání synovi emailové schránky a nenalezení mých mailů informovala třídního, vedení školy a výchovnou poradkyni. Ve čtvrtek maminka přivedla Martina do školy, ústní zkoušení proběhlo, Martin byl hodnocen dostatečnou. Druhou část výsledné známky bude tvořit písemný test, na který Martin musí přijít. Termíny jsou stanovené, pokud nepřijde, je mou povinností dle doporučení poradny poskytnout náhradní termín.

Martin má IVP pro školní rok 2018-2019. Na školu došlo nové doporučení z pedagogicko-psychologické poradny. Úpravy učiva septimy nemá. Pedagogické postupy zahrnují individuální konzultace, využití internetu, písemnému stanovení rozsahu a obsahu učiva k osvojení (jasně a zřetelně), poskytnutí materiálů ke studiu (domácí přípravě), vytvoření klidné a přátelské atmosféry, přistupování k žákovi trpělivě, podporování jej. V rámci organizace výuky je doporučeno umožnit žákovi, aby nemusel docházet do školy, vytvoření plánu konzultací, rozvržení učiva, domluvení termínů ověření zvládnutého učiva s předstihem přes třídního učitele. Dále je doporučeno volit klidné prostředí bez ostatních žáků (kabinet), umožnit přerušení výkonu, relaxaci, apod., výkon je možné odložit a navrhnout blízký náhradní termín. Třídní učitel v rámci 1 hodiny pedagogické intervence týdně má předávat žákovi úkoly a termíny zkoušení, doplňovat výsledky a posílat rodičům.

ANALÝZA PŘÍPADU

Zástupce školy se dozvěděl diagnózu z vyšetření, která předtím škole nebyla poskytnuta. Jde o „Somatoformní poruchu a Anxiózní poruchu osobnosti.

Z výše uvedeného vyplývá že:

- a) **Somatoformní porucha** (charakterizovaná rozmanitými, měnícími se tělesnými příznaky trvajícími alespoň 2 roky, které nejsou podmíněny organickým somatickým onemocněním, vedou však k častým a opakovaným vyšetřením. Příznaky jsou různé, např. z oblasti trávicího systému, dušnost, bolesti na hrudníku, dysurie a polakisurie, bolesti aj. Začíná obvykle v období dospívání, probíhá chronicky, může být provázána depresí. Léčba je zejména psychoterapeutická.

b) **Anxiózní porucha osobnosti** (anxiózní = úzkostný) bývá někdy označována také jako **vyhýbavá**. U jedince, který jí trpí, se projevují **pocity neustálého napětí a obav**. Lidé jsou přesvědčeni o své nešikovnosti, nedostatečnosti. Již předem se obávají, že budou odmítnuti a že budou v životě neúspěšní. Z tohoto důvodu se již předem jedinci obávají kontaktů s druhými lidmi. Předem počítají s neúspěchem v navázání kontaktu. Toto má samozřejmě vliv na mnohé aktivity v životě, včetně pracovních povinností či úspěšného seznamování s opačným pohlavím. Tito lidé jsou též přesvědčeni o své podřízenosti vůči ostatním, a tedy vždy vystupují v neadekvátně submisivní poloze. Lidé s anxiózní poruchou osobnosti jsou pak velmi uzavření a úzkostliví. Sice touží po navázání kontaktů s okolím, avšak obávají se možného neúspěchu. Mají tedy následně tendenci se kontaktům spíše vyhýbat. Trpí svou velmi nízkou sebedůvěrou, která poznamenává veškeré jejich jednání.

Poskytnutí informací o diagnóze pomohlo vyučujícím částečně pochopit Martinovo jednání. To, že se domluví na zkoušení a nepřijde, je důsledek dané poruchy. Stojí však za úvahu zapřemýšlet se nad tím, co bylo na počátku problémů, co přímo i nepřímo napomohlo k postupnému nárůstu problémů, které se časem přestaly dát zvládat. Jakou roli hrála rodina na počátku, v průběhu studia a jakou roli hraje v současnosti?

NÁVRHY A ŘEŠENÍ

Na počátku jsme se setkali s dvanáctiletým studentem, který již od prvního dne se výrazně lišil od ostatních žáků ve třídě. Potřeboval ochranitelskou ruku svého kamaráda jako berličku, bez které nebyl schopen fungovat. Čím víc o danou podporu přicházel, tím víc se odcizoval spolužákům a tím víc nebyl schopen plnit požadavky školy. V prvních čtyřech letech rodina se školou nespolupracovala, nebyli nikdy iniciátoři návrhů řešení, nikdy neupozornili na Martinovo chování jako potenciální problém. Rodiče na třídní schůzky nedocházeli. Byla to škola, která je oslovila v okamžiku nárůstu problémů. Daná zjištění a informace rodiče vždy překvapila.

Dle všech získaných informací je jasné, že Martin začal hrát počítačové hry po nocích v době dospívání a hraní stále provozuje. Při ústním zkoušení, kde jsem byla přisedící, v loňském roce kolegovi sdělil, že hraje online PC hry každý večer, se svým kamarádem, preferují bojové hry před taktickými, a že když hraje, baví se, zažívá vítězství a utíká tak před světem plných problémů a starostí. Jeho noční hraní her má však negativní dopad na další den, kdy ráno není schopen vstát z postele, je unavený a již od prvního ročníku střední školy dochází pozdě na výuku a někdy nedorazí vůbec. Je otázkou, zda a kdy si rodiče všimli, že hraje počítačové hry v takovém rozsahu, že to má negativní dopad na jeho docházku? Jak to, že mu pozdní příchody a krátkodobé absence omlouvali formulací „nevolnost“ a případně doplnili o informaci „bolest hlavy, zad, únavou, apod.“. Omlouvání rodiči přestalo v okamžiku plnoletosti, kdy si začal podepisovat omluvenky sám. Bylo to v době, kdy měl velké problémy

ve škole, podmíněčné vyloučení, apod. Rodina tak přenesla svou zodpovědnost na Martina, který evidentně již měl problémy sám se sebou, a rodiče tím omlouvali svoji nevědomost.

Je také možná až nepochopitelné, že rodiče nikdy nevystupovali ve vztahu ke škole aktivně. Až byly problémy na hranici řešitelnosti, vždy to byla a je škola, která iniciuje setkání, navrhuje řešení, snaží se navrhnout další možná řešení včetně přestupu na jinou školu. Je to škola jako instituce (vedení školy, třídní vyučující, výchovná poradkyně), která rodičům opakovaně zdůrazňuje, že by bylo vhodné Martinovi ulevit, aby byl schopen zvládat své onemocnění, léčit se, a pak se moci soustředit na studium. Pokud však bude na škole typu gymnázium, kde jsou požadavky na zvládnutí učiva vysoké, pokud rodiče nezajistí domácí doučování jinými pedagogy, pokud Martin nevyužívá a nebude využívat možnosti konzultací, pak je velmi obtížné zajistit, že Martin bude při ověřování znalostí úspěšný ve všech předmětech. Oba rodiče však stále trvají na dokončení studia na dané škole, přestup na jinou školu je pro ně nepředstavitelný.

Je zcela evidentní, že matka Martina zcela ochraňuje, ve všem podporuje, vše toleruje a vše omlouvá. Je schopna jít až do konfrontace, kdy bude tvrdit, že vyučující nic na synův mail neposlala. Musí si přece být vědoma toho, že pokud je mail odeslán, je dohledatelné, zda byl příjemcem přijat, že pokud se nevrátil, musel být úspěšně do emailové schránky doručen. A také, že vyučující má odeslané maily zálohované, může je mít vytištěné, že jsou tedy dohledatelné.

Stojí se také zamyslet nad postojem otce, který se do celé několikaleté záležitosti zapojuje výrazně méně než matka. Pokud se však zapojí, vždy jde o radikální řešení problému, viz jeho jednání s vedením o přerušení studia nebo poskytnutím informací na jeho osobní mail, který pak na chvíli zajistí, že rodiče Martina do školy dovedou. Za posledních 14 dní tu byly i situace, kdy Martin jel ke škole na kole a otec za ním v autě. Otec počkal, až Martin za sebou zavře dveře školy a pak odjel pryč.

Škola doposud využívala IVP jako dokument, který má napomoci řešit vzniklou situaci. Nejsm kompetentní říci, do jaké míry mohla škola co nejdříve využít prostředků pro prevenci záškoláctví. Aby se předešlo spekulacím, je nutné podotknout, že je možná i využila. Toto není informace, kterou si osobně mohu být jistá, tudíž je pro mě neznámá a nemohu jí posoudit. Martinovy největší kázeňské prohřešky se začaly odehrávat po dosažení šestnácti let. Tím, že všechny absence byly třídním vyučujícím řádně omluveny, škola se neopřela o Metodický pokyn MŠMT k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví“, č. j. MSMT-10 194/2002 a přílohu č. 11 – Záškoláctví. V tomto materiálu je podrobně popsáno několik kategorií záškoláctví, od záškoláctví s vědomím rodičů, záškoláctví s klamáním rodičů, pravým záškoláctvím, odmítání školy až po pozdní příchody.

Můžeme se tedy domnívat, že v kombinaci mnoha faktorů od vlivu a zázemí rodiny, přes osobnostní rysy, v kombinaci se školním prostředím třídy, dostupností počítačových her, ročním přerušením studia, nedostatečnou domácí přípravou a mnoha dalších faktorů, tak došlo k onemocnění, které u Martina bylo diagnostikováno a k situaci na škole, na kterou žádný pedagog při svém studiu na vysoké škole nebyl připraven.

Zůstane Martin studentem této školy nebo ne?

V současné chvíli má Martin celé pololetí na to, aby se snažil úspěšně zvládnout učivo prvního pololetí Septimy. V případě, že v pololetí bude klasifikován nedostatečnými nebo

nebude mít uzavřenou klasifikaci, nic se vlastně neděje. Dle zákona musí být klasifikován do konce školního roku 2018-2019. Ověření učiva je však pak za celý školní rok. Jaký bude další postup ze strany školy nebo rodičů, to v tuto chvíli není jasné. Vyučující budou i nadále vycházet z doporučení pedagogicko-psychologické poradny. Škola se bude snažit dostatečně, průkazně a včas informovat rodiče i pedagogicko-psychologickou poradnu, aby bylo Martinovi umožněno dokončit třetí ročník studia.

Kontrolní otázky

1. Kde vidíte v uvedeném případě problém – je tento problém spíše sociální, somatický, psychický, ...?
2. Co je to IVP a na základě jaké legislativy a jakým způsobem se tvoří?
3. Jakou roli hrála v tomto případě rodina, konkrétně otec?
4. Jak vnímáte postoj školy po stránce vstřícnosti ke studentovi?
5. Na základě uvedeného případu, jak vidíte budoucnost Martina ve vztahu k jeho školním výsledkům?

Literatura

- BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018.
- BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.
- BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.
- EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banské Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.
- FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.
- KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.
- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>
- Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]*. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.

- PELCÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.

Pojmy k osvojení

- Anamnéza
- Diagnóza
- Prognóza
- Kazuistika
- Případová studie
- Rizikové chování
- Sociální deviace
- Sociálně patologické jevy

Připravte vlastní případovou studii na základě Vašeho kontaktu s praxí, studiem odborné literatury, kontakty s pracovníky ve vybraných zařízeních apod.

Využijte u toho dosavadní znalosti s oblasti sociální patologie a dalších oborů, které ji v rámci studia rozvíjí – sociální pedagogika, psychologie, sociologie, ...

Využijte také různé definice a dělení jednotlivých jevů pro to, abyste používali vhodnou terminologii:

Např. **Pojem rizikové chování** je v českém prostředí pojmem relativně novým a svůj původ má v psychologii. Samotný pojem vychází z psychologického pohledu na problematiku a označuje chování, jímž jedinec či skupina ohrožuje sám sebe, ale zároveň může ohrožovat společnost.

Sobotková a kol. (2014, str. 40) uvádí že: „pojem rizikové chování chápeme jako nadřazený k pojmům problémové, delikventní, antisociální a disociální chování atd. Ty jsou často předmětem konceptů a teorií, které se snaží vysvětlit jejich podstatu buď biologickými nebo psychologickými či sociálními příčinami anebo jejich kombinacemi“. Pod tímto pojmem se skrývá chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo pro společnost. Může ohrozit zdraví, život nebo sociální integritu jedince. Je to chování namířené proti zájmům společnosti. (Kikalová, Kopecký, 2014) Rizika jsou trvalou součástí života a riskování není výjimečnou stránkou chování, má dokonce vztah k osobnímu nebo kolektivnímu prospěchu a vychází z emotivních i racionálních složek. Nebezpečí ale tvoří rizika, která nemají žádné racionální prvky a jejichž negativní důsledky převažují nad pozitivními.

Skopalová (2010, s. 9) uvádí: „za příčiny jsou považovány ty skutečnosti, které ovlivňují její existenci. Jde o jevy nebo také celé procesy, které do jisté míry vedou a napomáhají ke spáchání protiprávní činnosti. Rizikové chování je výsledkem vzájemně působících sil a faktorů. Nelze však vždy určit, který z nich má největší díl viny. I přes to bývá na prvním místě uvedena rodina, následuje vliv vrstevnické skupiny.“

Klinický psycholog Jessor (1991) nahlíží na problematiku rizikového chování jako na chování problematické, znepokojující nebo jako nežádoucí vzhledem k normám konvenční společnosti, jejím institucím a autoritám. Toto chování je společenskými institucemi regulováno. Prostředky, kterými instituce problémové chování regulují, v nejmírnější formě zahrnují vyjádření nesouhlasu, extrémní formy pak mají podobu uvalení vazby či vězení. Člověk, který se chová rizikově jedním způsobem, má tendenci chovat se rizikově i v dalších oblastech. Jedná se o jistou propojenost jednotlivých projevů rizikového chování, která má

formu životního stylu. Nejčastěji se tímto způsobem propojují konzumace alkoholu, kouření cigaret, užívání marihuany, delikventní jednání a předčasné zahájení pohlavního života.

Většina mládeže se úspěšně vyrovnává s radikálními změnami v organismu, ale v posledních desetiletích stále větší její část přijímá rizikový způsob života, nezřídká s negativními následky pro další život. Jedná se o celosvětový trend. Nejvíce jsou tato fakta sledována a analyzována v USA, a to především od konce devadesátých let. V této souvislosti se hovoří o „nové morbiditě mládeže“. Výzkumy dokazují, že se tyto jevy vyskytují společně, mají často stejné příčiny a rizikové faktory. Proto vlastně tvoří určitý syndrom (Hamanová, Kabíček, 2001). V souvislosti s rizikovým chováním můžeme hovořit o tzv. syndromu rizikového chování v dospívání. To znamená experimentování s různými rizikovými způsoby chování. Dá se považovat za součást vývoje dospívajících a ve většině případů během tohoto období vymizí. To ale neznamená, že jedince může toto chování ohrozit v dalším životě – máme na mysli rizikové chování spojené s překročením hranice trestného činu.

Syndrom rizikového chování

Podle Světové zdravotnické organizace jsou adolescenti samostatnou rizikovou skupinou. Syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D) se dělí na tři složky:

- **zneužívání návykových látek** (klesá věk uživatelů, roste podíl dívčí populace)
- **negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje** (maladaptace, poruchy chování, agrese, delikvence, kriminalita, sociální fobie, sebepoškození, sebevražednost)
- **rizikové chování v oblasti reprodukční** (předčasný sex, předčasné rodičovství, časté střídání partnerů, pohlavní nemoci (Sobotková a kol., 2014).

Etopedický pohled

Dalším důležitým pojmem jsou poruchy chování. Jedná se o pojem, který je vymezován v etopedii (speciálně pedagogické disciplíně). V obecném smyslu se poruchou chování označuje „každá negativní odchylka od normy mající obraz trvalého a vědomého jednání označeného jako nežádoucí projevy v chování, které mohou vyústit až do stádia delikvence, kriminality, nebo dokonce poruchy osobnosti“ (Kaleja, 2013, s. 63). Ve vztahu k dětem převažuje v současné době označení porucha chování a emocí, které vyjadřuje neoddelitelnost emocionálních problémů a problémů v chování. V české a slovenské speciálně pedagogické literatuře se můžeme setkat s podobným označením pro děti a mládež sociálně a emocionálně narušené. V současné etopedii bývají rozlišovány tři kategorie (Vojtová, 2008):

1. **Dítě v riziku poruch chování:** dítě, které ve svém vývoji čelí mnohým rizikům z osobnostní a sociální roviny.
2. **Problémové chování:** též dítě s problémem v chování; vyznačuje se menší intenzitou nežádoucích projevů chování, časovou omezeností a motivací ke změně oproti dítěti s poruchou chování a emocí. Problémové chování lze většinou zvládnout běžnými pedagogickými postupy.
3. **Dítě s poruchou chování a emocí:** chování a emocionální reakce žáka se liší od odpovídajících věkových, kulturních nebo etnických norem a mají nepříznivý vliv na školní výkon. Současně je toto postižení více než přechodnou reakcí, vyskytuje se současně nejméně ve dvou různých prostředích (z nichž alespoň jedno souvisí se školou) a přetrvává přes individuální intervenci v rámci vzdělávacího programu.

Poruchy chování se stanou sociálně patologickými jevy, dosáhnou-li u jedince takového stupně, že u něj dojde k poruše socializace; zároveň jsou charakteristické určitou hromadností výskytu, stabilitou a rozšířeností ve stejných sociálních podmínkách (Válková, 2012, srov. Ondrejko, 2009).

Kriminologický pohled

Marešová (2010) souhrnně vymezuje jevy, které jsou v současnosti vnímány jako sociálně patologické. Jedná se především o:

- alkoholismus, toxikomanie a jiné závislosti včetně chorobného hráčství,
- extremismus a náboženské sekty, rasismus, projevy intolerance a xenofobie,
- stalking – chorobné pronásledování,
- domácí násilí,
- šikanu na pracovišti – bossing, staffing, mobbing,
- šikanu ve školním prostředí, šikanu v zařízeních represivního typu,
- sexuální obtěžování, promiskuitu, prostituci, pornografii, kuplířství, komerční sexuální zneužívání,
- hazardní hráčství, a to i takové, které nemá charakter patologické závislosti,
- vandalismus, sprejerství, násilí na stadionech, pouliční násilí,
- asociálnost šířenou prostřednictvím internetu a na sociálních sítích, kyberohrožení,
- sebevraždy a sebepoškozování,
- korupci, klientelismus,
- vytváření pouličních gangů mladistvých, bezdomovectví.

Patologické, asociální a disociální chování

Mimo základní vymezení sociální deviace na pozitivní a negativní rozlišujeme také primární a sekundární sociální deviace. Primární deviace je vysvětlována ve vztahu reakce jedince na podnět (řidič nabourá auto a jako reakci si zapálí cigaretu na uklidnění). Sekundární deviace je vysvětlována jako reakce společnosti na deviaci primární (vidíme člověka, který drží v ruce cigaretu a označíme jej za kuřáka, aniž bychom přemýšleli nad důvody této situace).

Důležité je rozdělení sociálních deviací z pohledu typu sankce, který je pravděpodobně očekáván. Toto rozdělení deviací v sobě nese aspekt norem, které jsou porušeny. Jedná se o základní rozdělení norem na právní, morální, náboženské.

Vymezení sociálně deviantního chování nejlépe ilustruje schéma, které uvádí Ondrejkoovič v publikaci *Sociálna patológia* (Ondrejkoovič, 2000, s. 21).

nonkonformní sociální chování

nápadné, provokující sociální chování

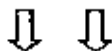
disociální chování

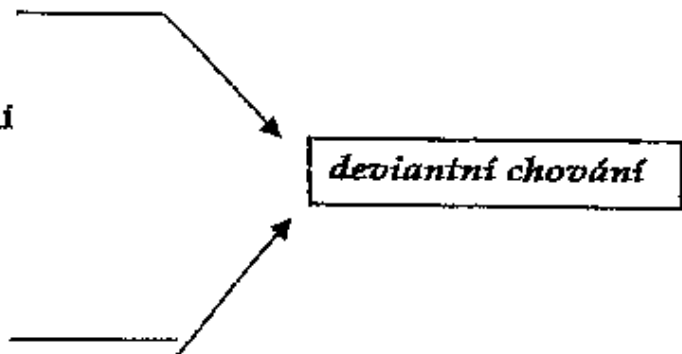
asociální a antisociální chování

delikventní chování

kriminální chování

V tomto kontextu je potřeba vymezit asociální chování, které můžeme vymezit jako každé chování, které se odchyluje od norem platných v dané společnosti.

Asociální jednání nemusí ještě představovat trestnou činnost, ale je již závažnější, protože narušuje zájmy politické, ekonomické, morální základy společnosti. Společným jmenovatelem všech těchto deviací bývá agresivita. Patří sem především výtržnictví, veškeré násilí, týrání, šikana, působení extrémistických hnutí. **Disociální chování** pak v tomto kontextu zahrnuje školní podvádění, lhaní, negativismus, intoleranci, drobné prohřešky proti společenským normám.

Kontrolní otázky

1. Připravte kazuistiku dle zadání – anamnéza, diagnóza, prognóza.
2. Přemýšlejte nad multikauzální etiologií a pokuste se postihnout všechny jeho aspekty.
3. Kazuistiku sepište písemně a připravte si prezentaci a vhodnou argumentaci pro představení případu.
4. Používejte vhodnou terminologii a zároveň svůj případ konzultujte s pracovníky v praxi.
5. Přemýšlejte nad citační etikou a důvěrností informací, které se k Vám dostávají.

Literatura

BĚLÍK, V. a HOFERKOVÁ, S. *Prevence rizikového chování žáků z pohledu pedagogů*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018.

BĚLÍK, V., HOFERKOVÁ, S. 2016. *Prevence rizikového chování ve školním prostředí*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2016. 142 s. ISBN 978-80-263-1015-0.

BĚLÍK, V. 2012. *Rizikové chování a jeho prevence v terciárním vzdělávání pedagogů*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. 124 s. ISBN 978-80-7435-237-9.

EMMEROVÁ, I. 2012. *Preventivní a sociálně-výchovná práce s dětmi a mládeží*. 1. vyd. Banská Bystrica: Pedagogická fakulta UMB v Banskej Bystrici, 2012. 142 s. ISBN 978-80-557-0463-0.

FISCHER, Slavomil a ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

KABÍČEK, P. a kol. 2014. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. 1. vyd. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.

KLÍMOVÁ, M. 1987. *Teorie a praxe výchovného poradenství*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

KRAUS, Blahoslav a kol. *Sociální patologie*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2010. 325 s. ISBN 978-80-7435-080-1.

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování a postihu záškoláctví (dokument č.j.10194/2002-14). 2002. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2002 [cit. 2017-05-23]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/dokumenty-13>

Minimalizace šikany: shrnutí pilotního projektu: 2005-2007: [informační a propagační brožurka]. 1. vyd. Kladno: Aisis, 2008. 68 s. ISBN 978-80-904071-2-1.

MIOVSKÝ, M. a kol. 2010. *Primární prevence rizikového chování ve školství: [monografie]*. 1. vyd. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.

- MIOVSKÝ, M. a kol. 2015. *Prevence rizikového chování ve školství*. 2. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015b. 328 s. ISBN 978-80-7422-391-4.
- PELCÁK, S. 2007. *Nespecifická primární prevence a psychologie zdraví*. In *Sociální patologie*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-896-3, s. 304-316.
- TYŠER, J. 2006. *Školní metodik prevence: soubor materiálů*. 1. vyd. Most: Hněvín, 2006. 103 s. ISBN 80-86654-17-6.
- VEČERKA, K. 2009. Čestně o prevenci. In *Budoucnost a sociální patologie: nová řešení starých problémů či stará řešení problémů nových?: sborník příspěvků ze semináře sekce sociální patologie MČSS: Kašperské Hory, 22.-24. dubna 2009*. Praha: Masarykova česká sociologická společnost, 2009, s. 56-77. ISBN 978-80-903541-6-6.